

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 4

Aprill 1935

I aasta

SISU:

- J. Piiper:** Laps ja loodus.
J. Konks: Jooni abiturientide huvidest ja vaateist.
R. Tabä: Mõtteid õpilaste hoolsuse hindamisel.
E. Lepp: Põõsastarad kooliaias.
K. Merilaid: Perspektiivi ja värviõpetuse puudusi algkoolis.
R. Päts: Pillimuusika algkoolis.
K. Masiliunas: Leedu haridusprobleeme.
A. Lepp: Täienduskoolid 1933/34 õ/a.
A. Rosental: Milleks kohustab Eesti iseseisvus meie noorsugu?
J. Väinaste: Eesti Kirjanduse Seltsi „Suurmeeste elulood“.
Maateaduseõpetajate päev.

TALLINN

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi väljaanne

Kuukiri

„Eesti Kirjandus“

ilmub iga kuu lõpul.

Tegev ja vastutav toimetaja mag. D. Palgi. Toimetus: mag. P. Ariste (folkloor), prof. H. Kruus (ajalugu), prof. A. Saareste (keel), kirjanik F. Tuglas (kirjandus.) Väljaandja: Eesti Kirjanduse Selts.

Kuukiri „Eesti Kirjandus“ on määratud igale eestlasele, kes on huvitatud rahva kultuurilisest edust. Ta pole ajaviitelugemiseks, vaid rikastab lugeja teadmisi.

Artiklid on asjatundlikult kirjutatud, seejuures aga kergesti arusaadavad ja käsitlevad tähtsaid küsimusi kirjanduse, keele, rahvaluule, ajaloo, rahvateaduse, muinasteaduse, ühiskonnateaduse, filosoofia, kunstide ja kultuuriarengu aladelt.

Arvustisi ilmub igas numbris algupäraste ilukirjanduslike teoste, tõlgete ja teaduslike tööde üle. Neid arvustisi võib lugeja usaldada, sest sihilikud, ühekülgsed või asjatundmatud arvustised ei leia avaldamist.

Kaasandena ilmub „Eesti raamatute üldnimestik“, mis osutub eriti tähtsaks, sest ta sisaldab täielise bibliograafilise ülevaate Eestis ilmuvaist raamatuid.

Tellimishind 1935. a. on erakordselt odav ja kõigile kättesaadav: 5 krooni aastas, 2 kr. 50 s. poolaastas, 1 kr. 50 s. veerandaastas; üksiknumber 50 senti.

Varemaid aastakäikudest on saadaval järgmised: XIII—XVIII (1918/19—1924) hinnaga 3 kr. 60 s., XIX—XXIII (1925—1929) hinnaga 5 kr., XXIV—XXVIII (1930—1934) hinnaga 6 kr.; nahkköites 2 kr. kallim. Aastakäigud I—XII (1906—1917) on müügil otsas; mõningaid üksiknumbreid on saada hinnaga 50 senti.

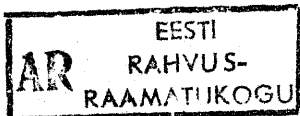
„Eesti Kirjanduse“ varemad aastakäigud on hinnatavad kui väärtusliku ja mitmekesise sisuga mahukad köited, mis millalgi ei vanane, mille väärtus ajaga koguni kasvab ja mille võib omandada odavasti. Seepärast on ka kõik esimesed köited juba müügil otsas.

„Eesti Kirjanduse“ sisuregister 1906—1930.

Toimetanud O. Urgart. 104 lk., hind 3 kr.

Sisaldab ainete järgi korraldatult kõik artiklid ja vähemad kirjutised, mis ilmunud „Eesti Kirjanduses“ 25 a. jooksul. Lõpuks isikute register, kes on kirjutanud ja kellest on kirjutatud „Eesti Kirjanduses“. Eriti kasulik nendele, kel pole käepärast kõiki „E. Kirj.“ aastakäike.

Ar 935P
Eesti

Kooliõpilased

tarvitage P.K. „Estonia“ Tallinna
Keskmeierei PIIMASAADUSI

erivaliku, I-se valiku, pastö-
riseeritud (keedetud) II-se
valiku piima ja väga nõutud

kakaopiima

Kõiksugu kõrgekülviväärtusega

seemneid

**Puukooli saadusi,
aiatööriistu jne.**

soovitab

Eesti Seemnevilja Ühisus

Sõitke õppereisile

NMKÜ turismi hiigla-autobusel

- 1.—14. juunini Brüsseli maailmanäitusele.
16.—30. juunini Viini ja Budapesti.
2.—21. juulini Pariis — Brüsseli maailmanäitusele.
24. juulist 27. augustini Room — Neapel — Kapri saar.
1. septembrist 22. septembrini Viin — Budapest — Veneetsia.

NMKÜ einelaud.

Maitserikas toit valmistatud värsketest ainetest mõõdukate hindadega.

NMKÜ turistide kodu.

Pakub häid ja odavaid ööbimise võimalusi ekskursioonidele.

Tallinn, Lai tän. 1, tel. 437-15.

Asutused, organisatsioonid ja perekonnad ostavad

muusikariistu ja raadioaparaate

vaid suurimast ja täielikumast Eesti eri-ärist ja see on:

°/ü. „Esto-Muusika“ Tallinn

osakonnad Viljandis ja Pärnus

Tiibklaverid, pianinod, harmooniumid, keelpillid, puhkpillid, grammofonid ja heliplaadid, raadioaparaadid, noodid, muusikariistade ja raadioaparaatide osad ja tarbed võistlemata headuses. Ka maailmakuulsamaid jalgrattaid „Dürkopp“ esitame ja müüme vaid oma tarvitajaskonnale.

Hinnad mõõdukad, valik suur, maksutingimused soodsad.

EESTI KOOL

HARIDUS - JA SOTSIAALMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 4

Tallinn, 15. aprillil 1935

I aasta

Laps ja loodus.

J. Piiper.

Haridusel kui kasvatusel ja õpetusel on teatavasti kaks ülesannet. Ühelt poolt peab ta inimese vaimseid ja kehalisi võimeid nõnda arendama, et inimene vaba ja teadliku isetegevuse abil otstarbekohaselt täidaks neid ülesandeid, mida igapäevase elu vajadused talle ette seavad. See osa haridust on inimese suurajus töötavate tunnetus-, tundmus- ja tahtmus-alade kultuur ja nende töö kooskõlastus muude närvikava osade, meeleriistade ja vabatahtliku lihaste tööga. Lühemalt sõnastades kasvatab ja õpetab see osa haridust meid nõnda, et meie otstarbekohaselt välismaailmale ja selle muusile võiksime suhtuda.

Teiseks hariduse ülesandeks on varustada inimest igasuguste teadmistega ta enese ja teda ümbritseva maailma kohta. Haridus peab inimesele andma kõik need teadmised, mis on vajalikud looduse- ja kultuurelu mõistmiseks ja avara ning kooskõlalise maailmavaate soetamiseks. Kuid peale teoreetiliste teadmiste peab haridus meid varustama ka jooksvat elu haaravate praktiliste teadmiste ja oskustega, mida võiksime tööle rakendada igapäevases elus.

Vaatame nüüd, missugust osa etendab süstemaatiline tegelemine loodusega ja looduse tundma-õppimine ülaltoodud hariduslike eesmärkide saavutamisel.

Asudes vaatekohal, et kasvatusel ja õpetusel ei kuulu mitte ainult vaimsete võimete ja teadmiste arendamine, vaid ka kehakultuur, on selge, et elava looduse tõsiasi ja seaduspärasuste tundmaõppimisel on siin suure ulatusega hariduslik väärtus. On ju füsioloogia ja bakterioloogia tervishoiuõpetuse aluseks, mille põhitõdedega lapsi niihästi kodu kui ka koolis tuleb tutvustada. Laps peab maast-madalast arusaamisele jõudma puhta toidu ja värskes õhus põhilisest tähendusest elu alalhoiuks. Lapsele tuleb selgeks teha halva söögi ja joogi, kinnise õhu ja tolmu tervist-hävitav mõju. Ja üldse tuleb last nii varakult kui võimalik tuttavaks teha algelismate tervishoiu nõuetega.

Eriti suure väärtusega on bioloogiline haridus noortele võitluses külgehakkavate haigustega, iseäranis nendega, mis on laialt levinud ja rahva tervist ning jõudu hävitavad nagu tiisikus ja suguhaigused. Samasuguseks asendamata sõjariistaks on kasvavale noorsoole bioloogiline haridus heitluses inimkonna suurima vaenlase — alkoholismiga. Ükski laps ei peaks teadmatuses püsima selle mürgi hävitava mõju ja salakavala viisi kohta, kuidas ta oma ohvreid hukatusele meelitab.

Kuid loodusõpetuse suur väärtus lastele ei esine mitte ainult haiguste ärahoidmises ja võitluses nendega, vaid ta aitab neile ka normaalse keha funktsioone arendada ja neid selles olekus säilitada. See toimub otstarbekohaselt korraldatud jalutus- või õppekäikude kaudu, kus lapsed vabas looduses värsket õhku hingavad ja võimalikult rohkeid oma keha lihasterühmi liigutavad. Sama eesmärki saavutavad ka vanemate või loodusteaduse õpetajate poolt korraldatud tööd kodu- ja kooliaedades, kus lapsed maad kaevades, seemneid ja taimi istutades ja neid kastes ning umbrohtu kitkudes teevad tervist kosutavat kehalist tööd. Ka käeline oskus, mida lapsed omandavad koduseid töid toimetades või koolis füüsika ja keemia katseid tehes ning esemeid valmistades, on tihedas seoses kehalise kasvatusesega.

Kõigest sellest selgub, et kokkupuutel loodusega ja looduseõpetusel lapse kehalise kasvatuses arendamiseks ja tervishoiuks kahtlemata on suur väärtus. Aga mitte vähem pole loodusõpetuse kasvatus ja õpetav väärtus lapse vaimsete võimete arendamisel ja kujundamisel ja ta vaimu varustamisel praktiliste ja teoreetiliste teadmistega. Vaatame siin üksikasjalisemalt, missugune hariduslik, see on, kasvatuslik ja õpetuslik tähendus on kokkupuutel loodusega ja loodusõpetusel noorsoo tunnetus-, tundmus- ja tahtmisfunktsioonide väljaarendamisel.

Kuna arvuteadus sõna laiemas mõttes harjutab õpilast järjekindlalt ja peenelt mõtlema, õpetab looduse tähelepanemine ja looduslugu teda kavakindlalt vaatlema. Vaatlemise all ei tule siin mõelda mitte ainult silmade funktsiooni ja nägemiskujutelmade soetelu, vaid aistingute ja tajude kogumist kõigi meeleriistade kaudu. Tähelepanelik vaatlus on seega hindamatu vahend, mille varal laps välismaailmast muljeid kogub ja oma peaju kujutelmadega rikastades oma vaimumailma loob ja kujundab.

On vanemaid ja õpetajaid, kes suurt tähendust ei anna loodusega tegelemisele ja loodusloole lapse vaimumailma arendamisel, seda peavad ainult kas keskpäraseks mälu harjutuseks või lõbusaks vahelduseks muude õpingute vahel. Nad ütlevad, mis kasu on lapse vaimu võimete arendamisel taime- ja loomade päheõppimisest või mõne putuka suuosade loetelust. Kuid need kasvatajad ja õpetajad, kes nõnda mõtlevad, vahetavad ära materjali ja meetodi mõisted tegelemises loodusega ja loodusloos. Lapse vaimuvõimete kujundamisel, õpilase formaalse hariduse arendamisel langeb pearõhk õpetamisel eeskätt loodusloos meetodeile ja tähtsamaid neist meetodeid on vaatlus.

See vaatlusmeetod on kooskõlas lapse loomuliku uudishimuga, mis last erutab tahtma ära tunda igat temale uut asja. Loomad ja nende liikumine, taimede vormid ja värvid, mineraalide kuju ja hiilgus ja pilvede imeplikud vormid vangistavad suurimal määral laste tähelepanu ja pakuvad seega kõige soodsamat võimalust seda ülitähtsat vaimuvõimet arendada. Kuid lapse tähelepanu ei kõida mitte ainult bioloogilised ja geoloogilised vormid, vaid ka füüsilised ja keemilised toimed, mis põhjustavad elava looduse

nähtusi. Värvikirju seebimullike, mida laps peenest ölekõrrest õhku puhub, või äädikaga ülevalatud kriidikillukese kahanemine ja sellega seoses olev tekkiva gaasi kihin huvitab last suurimal määral.

Lapselt ei saa nõuda, et ta oskaks looduse asju ja nähtusi kavakindlalt vaadelda. Siin on kasvataja ja õpetaja ülimaks kohuseks last aidata selles ta vaimuilmal alusmüüre rajavas töös.

Õpetagem last taimede ja loomade, pilvede ja kivimite vormi, suurust ja värvi tähelepanelikult vaatlema ja neid omadusi võrdlema muude talle juba tuttavate asjade omadustega. Harjutagem last tähele panema loodusasjade liikumist, lumivalge pilvesagara kulgemist sügavsinisel taevavõlvil, vahuharjaste voogude veeremist rohekashallil madalmerel, kivi kukkumist orunõlvalt alla orupõhja, kõrgete kuusekroonide kõikumist valjul tuuleiilil või suitsupääsukese liuglemist hommikvärskes kevadhõhus. Õpetagem last liikumist tähele panema seal, kus ta seda varemalt ei osanud näha. Näitame talle, et igal liikumisel on oma kiirus, suund ja laad. Juhime lapse tähelepanu kindlale korrale, mis valitseb päikese ja kuu liikumises, tähtede tõusmises ja loojumises ja keerulist korratust nägema koltunud kaselehe lennus, mida sügisene tuul painduvalt oksakahlult maha raputab.

Õpetame last ka looduse lõpmatut vormideküllust nägema. Juhime ta tähelepanu sellele, et suures rahvakogus ei leidu naljalt kahte ühesugust nägu, et pole täpselt kahte samalaadi lehte roheline puuvõra kahisevas lehemeres ega kehal kesapõllul kahte täiesti ühesarnast kiviklibu.

Ka vormide muutust õpetame last tähele panema, — kõrges pilverügis, kodukoha maastikus pärast ägedat lumetuisku, seemneterakese võrumises oraslibleks ja selle kujunemises tuules kõikuvaks viljakõrreks. Ei tule ka unustada näitamata, kuidas konna kuduterast kujuneb kalajas kullas ja sellest niiskel aasal hüplev valmikonn.

Lapsehinge kujundamisel ei tohi unustada ühendust ka loodusesemete arvu ja suuruse mõisteid muude loodusasjade omadustega. Viime lapse välja selgel talveõöl ja näitame talle tuhandeid tähesilmi, sinimustal taevakummil, juhime ta tähelepanu külmanud pinda katvate lumekristallide, tihedaks udvihmaks koondunud veetiljade, kõrgeks luitekinguks kuhjunud ränikristallide ja haljal aasal kõikuvate rohuliblede lugematule arvule.

Et teritada lapse arusaamist loodusesemete suurusvahede vaatlemiseks, juhime ta tähelepanu kehakale rändrahnule, ja selles sätendavale kristallsõmerale, kõrgesse õhumerre küündivale kuusekroonile ja sealt mahapudenevad väikesele okasnõelakesele.

Rikkalikku ainet lapse tähelepanu teritamiseks pakuvad ka looduse värvid. Laske last vaadelda pimedal talveõhtul tumedat tähistaevast ja leida valkjaid, kollakaid, rohekaid ja punakaid värve siravate kinnistätetede ja hiilgavate planeetide otsatus rügis. Virgutage last leidma puhtaid spektrivärve koidukuma ja õhtueha veetleivas valgusmeres. Lapse erilist tähelepanu äratage sellele, kuidas päikese tõusu ja loojumisega kaunid värvitoonid kahvatama löövad ja helesiniseks valgusmereks või tumedavärviliseks öölooriks muutuvad. Pühendage last kivimite kirjusse värvideriiki ning mineraalide ja kristallide puhtaisse värvitoonesse, graniidikillust peituvat ränisõmera rasvjasse läikesse ja vilgukivi laitmatusse peeglihiilgesse. Viige laps kevadel kullas ja purpuris õitsevale nurmele ja näidake talle suvel härjasilmade õrnas lumes ja kukekannuste sügavas sinas säravat kesapõldu, laske teda võrrelda rukkilille taevasinaga ja karikakart kulla värviga. Õpetage last

imetlema kaeraliblika õrnu tiivavärve ja pigimusti näidistähne lepatriinu veripunaseil kilbistiivul. Ja kevadel, kui lehepungad alles puhkemas ja puuvõrad veel läbipaistvad, viige õpilane puistusse ja näidake talle värvitoredaid sulekuubi, millega loodus oma kaunimaid lapsi — laululinde on ehtinud. Ärge unustage lapsele näitamast pilvede ja vete muutlikke värve ja kaugete maastike mahedaid värvitoone. Näidake talle mere või järve sügavat sina pilvetul suvepäeval kui õhk on kristallselge ja vesi rahulik. Näidake talle sama veekogu ka siis, kui taevast on tinane ning raske ja vesi hall ning surnud, või maru ajal, mil lumivalged vahuveermed nagu kummalised luigeread tumedal veteväljal tantsivad.

Pikemal jalutuskäigil või kaugemal õpperetkil õpetage last vaatlema puistusagarate uduseid pürjoooni ja sinakat suitsuvinet kaugel kinkudel ja tähele panema nende taustal mõödanihkuvate maastikkude vahelduvaid valgus- ja värvivarjundeid. Õpetage õpilast vaatlema ja võrdlema rohelise värvi erijumedes haljendavaid oraslapse, pruune ja punakaid kesakünde, hommikukastes sätendavat niitu ja tumedat metsamüüri. Juhtige lapse tähelepanu ka tumedaile pilvede varjudele, mis nagu vaimud kergelt üle päikespaistelistel väljade ja nurmede tõttavad. Ka kaldavõsa värisevaid värvilaike tasakulgeval jõekesel ja ruugetuveliste määndide virvendavat vastuhelki vaikselt metsajärvel ei tule unustada.

Ja lõpuks kohustage õpilast jälgima värvimuutust looduses, alates kevadest üle suve ja sügise talveni. Siis laps õpib nägema, kuidas punakasroheline rukkioras sulavaist lumelaigest vabanedes üha haljemaks muutub, kuidas pea loomisel tuules lainetav väli omandab valvakasilla värvivarjundi, siis aegamööda ruugeks kujuneb ja tera küpsedes üha valvakamaks värvub. Või laps paneb tähele, kuidas pruunikas nõmmepealne lööb kevadpäikese paistel haljendama, kuidas hiljem lõhnav liivatee temasse lillad laigud kujub, kuidas ta paiguti hobumadara ja nõiahamba kullas hakkab särama või nõmmekellukate väriseva sinaga kattub ja kuidas hilissuvel kõik närtsib ja pruunika varjundi omandab, kuni kõlelad sügistuuled surnud viljapääd tühjaks puhuvad ja külm talv nõmmepealse valge lumevaibaga nagu surnulinaga kinni katub.

Kuid mitte ainult loodusesemete vormide ja värvide, suuruse ja hulga teadlik tajumine ja loeteldud omadustega toimuvate muutuste vaatlemine ei terita lapse tähelepanu. Ka lugematud helid ja hääled, milledega emake loodus meile kõneleb, on hindamatuks vahendiks kasvava noorsoo vaimsete võimete ja teadmiste väljaarendamises.

Õpetage last märkama suurust ja tõsidust kauges kõuekõminas, mis kord paisudes, kord vaibudes meenutab eemale tõttava ja kaugusse kaduva hüiglavankri mürinat. Viige laps kristallselge oja äärde, mis kivisel põhjal kärmosti alla oru poole tõttab. Õpetame last kuulma selles meile nii tuttavas ojavulinas naeru ja nuttu, rõõmuhüüet ja leinalaulu. Ärge jätke kasutamata juhust viibida lapsega kütkestava kose ja kaasakiskuva joa veerul. Juhtige lapse tähelepanu sealt kostvale ürgmadalale põhitoonile ja seda sadakordselt läbi-põimivale kõrgemaist ja peenemaist helidest koosnevale saatekoorile. Veetke lapsega tunnikene mere või järve kaldal, kui tuul on priske ja kohisevad veevood hüiglakaartes ruugele rannaliivale veerevad. Siis jälgige tähelepanelikult meelivangistavat helide-rütmi, lainehälte paisumist ja soigumist, hõiset ja kaebamist, sündi ja kadu. Ka tormisel ilmal, kui kärisenud vihmapiilved tinahallil taevataustal üksteist taga ajavad, viige laps kaljusele rannale, kus

rohekad vood võimsalt ründavad punakaid rändrahne ja nende vastu purunevad valgeiks vahujugadeks. Siin õpetage last tähele panema tummalt seisvaid rändrahne ja kuulama nende vahel mässavate mürdlainete metsikut mõirgamist ja mahedaid hääli, vihast ulumist ja rõõmukisa.

Viime lapse tuulisel ilmal põlisesse laande, kus sammaldunud metsahiiglased oma tasase sosina on unustanud ja joobunuina, kord ülekeevas rõõmus hõisates, kord nagu valus ägades, üksteisele oma tundeid avaldavad. Ärge jätke juhust noortega välja minna ka vaikselt ilmal, mil ükski puuleht ei liigu ja tundlikemgi rohulible tardunud raidkujuna paistab. Õpetage neid siis hinge pidades tajuma vaikselt tukslevat elu ja kuulatama unise kärkse suminat päikesest soojendatud puutüvel ja veretuksumist kõrva keerustikus. Viibige lastega liikumatult ja nautige põhjalikult surmlikku vaikust, kuni õrn tuuleõhk koltunud väriheinad liikuma paneb. Kuulake hoolega haavalehtede kurblikku kahinat ja õpetage lapsi seda võrdlema vihmapiiskade krabinaga kodukoha hallil pilbaskatusel.

Kui hilissügisene tuul kolletanud puuvõradelt lehti rebides teie akna taga vingub ja vilistab, siis peatuge hetkeks oma töös ja juhtige noorte tähelepanu imepärasele tuuleorelile, mille helides kõlab kord alandlik palvehääli, kord käskija nõudlik toon, kord vaenuline ähvardushüüe. Ja kui talve lõpul külmad lumeluited sulama löövad ja kevadised veed jälle kohisema hakkavad, siis manitsege noori eriti hoolega kuulama imelisi kevadhääli. Juhtige laste tähelepanu jäätunud lumepangale, mis päikese kiirte tohusal rünnakul kahisedes kokku langeb, ja lugematuile lumevee nõrukesele, mis tasase heliga kingult alla nriševad.

Kui jõed kevadel paisuvad ja pragunevad jääsaarekesed kahisedes üle koltunud kallaste laiali valguvad, siis viime lapsed välja kuulama kevadtuulte ja vete kohinat ja vastu võtma kauaoodatud kevadetoojaid kirjukuulisi rändlinde. Siis on parim aeg laste huvi äratada põldlõokese rõõmsale lõõritusele, mis lõputu laululoona kõrgeast taevasinast alla kajab üle lumeveest läbiligunenud põldude ja koltunud nurmepäälsete. Minge siis lastega välja lumest vabanevale luhale, kus terashall vesi sammaldunud küngaste vahel läigib, kus kiivitaja kähiseva kisaga mullust pesitsemisala valvab ja koovitaja kõlavad hüüded lastele palju rõõmu valmistavad.

Minge siis noortega hommikuti või õhtuti lähemasse laande, kus punarind lepalind pungi paisutaval lepaoksal oma hõbedase vilehäälega kõige tuimemaidki südameid liigutab ja kuulake hoolega kõrgel kuuseladvas istuva lauluräästa mõtlikku hüüet ja vainuräästa meloodilist heliredelit. Õpetage siis last ära tundma toredas värvirüüs punetava metsvindi hõiset ja vahet tegema rasvatihase tugeva leelutuse ja sinithase õrna trilleri vahel. Kevad on suur õppeaeg lastele, mil loodus lugematute häältega neid kutsus, manitseb, juhatab ja end tähelepanema virgutab.

Tähelepanelik looduse vaatlus juhib last tajutud asju ja nähtusi võrdlema ja selle alusel neid rühmadeks liigitama. Sellega rakendatakse tööle, elustatakse ja teritatakse üks tähtsamaid vaimuvõimeid — järelekaalumist ja penemat mõtiskelu. Heaks abinõuks õpilases võrdluse, järelekaalumise ja liigituse võimeid arendada on loodusesemete kogumine ja korraldamine.

Olendite elutalitluste teravam tähelepanek toob lapse aegamööda sõltumuse mõistmisele, mis valitseb organi ja funktsiooni, elutingimuste ja eluviiside vahel. Lapse hinges tärkab teadvus püsivate suhete olemasolust looduskehade ja nähtuste vahel, tekib arusaamine nähtuste üle valitsevast

looduse seadusest. Laps õpib tähele panema, et üks nähtus tingib teist ja et midagi ei sünni ilma põhjuseta. See veendumus nähtuste tingitavusest on üks väärtuslikemaid savutusid, millega loodusõpetuse bioloogiline osa last varustab ja millele põhjeneb teaduslik meetod, mida laps pärastises elus viljakalt tarvitab.

Kuid veel suuremal määral kui kirjeldav loodusteadus, aitab katseline loodusteadus arendada lapse vastuvõtlikkus hinges põhjuslikkuse nõuet. Siin vaatleb laps asja ja nähtusi uusil tingimusil, mida ta ise on üles seadnud. Jättes ära neid või teisi antud nähtust põhjustavaist tingimustest jõuab laps oletuse ehk hüpoteesi mõistele. Ta oletab, et katses oleva loodusnähtuse tekitajaks on see ja see põhjus. Katsetamine loodusasjade ja nähtustega arendab lapses praktilist meelt ja arvustavat vaimu, see on seda, mida igapäevases elus kutsutakse terveks mõistuseks ja mis inimesele on kindlaimaks juhiks elu keerdkäiges.

Kuid loodusteaduslik õpetus ja kasvatus ei varusta last mitte ainult arvustava vaimuga, vaid ta arendab tas ka üldteaduslikke aateid ja filosoofilist vaimulaadi. Sest vaatamata oma täiusetusele on loodusteadus välja arendanud rea avaraid üldistusi ja kokkuvõtteid ja rajanud alused väärtuslikele teooriaile inimese ja elu, maakera ja planeedi süsteemi tekkest ja on avanud noorele ja vanale kõige suuremad ja lõpmatud silmaringid ajas ja ruumis.

Loodusteadust on mõnelt poolt süüdistatud, et ta tegevat noori inimesi liiga ühekülgeiseks tegeliku elu inimesteks, tõsiasjade ja arvude inimesteks, mehhaniseerivat nende vaimu ja suretavat nende hinges kujutelmade ja fantaasia maailma. Kuid küsime, mis arendab rohkem lapse kujutluse võimet kui looduskehade ja -nähtuste, näiteks pilveriigi muutlike vormide vaatlus, kus laps näeb kõrgeid kaljutorne, toredaid losse ja imepäraseid elukaid. Kuidas aga looduselide kuulamine noore ja vana fantaasiat elustab, nägime varemalt. Kõigest ülaltoodust selgub, et tegelemine loodusega lapse tunnetusvõimet võimsalt arendab ja teda rikkaliku kujutelmade ja mõistete varaga varustab.

Lahkume lapse tunnetusvõime kõrgest vallast ja astume ta tundmus-alade tundelikku riiki. On sageli püütud tõestada, et ilumeel polevat teaduses seega ka loodusteaduses ruumi ja et esteetika arendamine olevat kirjanduse ja kunsti eesõigus. Midagi pole ekslikumat kui see väide, sest suurem osa kunsti ja kirjanduse tooteid on pintslil, peitlil ja sulega loodusest laenatud. Enamikule kunstnikest on looduse vormid, värvid, liikumised ja helid juba maast-madalast kustumatud jäljed hinge surunud ja neid nende pärastisele elukutsele õhutanud. Enamik lapsi tunneb juba varases nooruses ilulist lõbu vaadeldes kirjusid kive, lõhnavaid lilli ja vormikauneid loomi ning nende liikumisi.

Ükski noor ei kujune maalikunstnikuks või kujuriks ilma elementaarse joonistusõpinguta. Selles õpingus aga etendab loodus kõige suuremat osa. Laps harjutab joonistama esmalt lihtsat taimelehte, siis keerulisemat õit ja lõpuks komplitseeritud loomavorme. Nõnda arendab ta võimet, et õigesti hinnata looduslike suurusvahetuste osade vahel, mis on iga kokkukõlalise kunstiteose vajalisimaid eeldusi. Nagu maalijaile ja kujureile, nii on ka paljudele suurist kirjanikest ja heliloojaist esimeseks õpetajaks olnud loodus. Nagu laps kidunema lööb, kui ta emarinnalt enneaegu ära kistakse, nii atrofeerub ka kirjandus ja kunst, mis loodusest võõrdub.

Vaatame nüüd, mida annab tegelemine loodusega ja loodusteaduslik haridus lapse tahtmuselade arendamiseks, mil rajaneb kõlblus, vaba ise-tahtlik ennastsalgav tung teha head ja põlata kurja. Ei kirjeldava ega katse-lise loodusteaduse meetod ei näita meile, mis on hea või mis on halb. Juba ammu enne kui laps hakkab huvi tundma loodusest ja seda mõistma, on ta kõlbelise indiviidi alused rajatud. Alused lapse headele ja halbadele harju-mustele pannakse juba kõige varasemal koduse kasvatamise perioodil. Hädavaevalt mõjustab ükski loodusevaatlus või loodusteaduslik õpetus selles varases arenemisjärgus lapse kõlbelist kasvatust.

Alles hiljem, alles siis kui lapses ärkab intellektuaalne elu, ei tule teda enam painutada puht-mehaanilistele harjumustele, vaid teda tuleb õpetada teadlikku võitlust pidama iseenda ebasoovitavate loomulikkude kalduvuste ja pahade harjumustega, et neid ära võita. Selles lapse kõlbelise isiku arengus tuleb ilmsiks ka loodusõpetuse kasvatav mõju. Harjumus loodust vahenditult vaadelda arendab lapses ausat meelt ja otsekoheust. Laps õpib arvustama seda, mis pole tõsiasjadega kooskõlas ja õpib põlgama valet.

Nähes, et vahenditu loodusvaatlus mitte alati ei tõesta oletust, mis laps asjade ja nähtuste kohta on endale soetanud, õpetab loodusevaatlus talle alandlikku meelt ja tagasihoidlikkust. Pettumused, mis lapsel on olnud, moodustades oma vaateid ja oletusi nähtuste kohta, õpetavad teda kannatlikuks kaasinimeste arvamiste suhtes ja toovad teda arusaamisele inimese võimete piiratusest.

Loodusesemete, kivide, taimede, loomade kogumine ja kogude korraldamine aitab mõjusalt arendada lapses korra, hoolsuse ja puhtuse meelt. Raskused aga, mis esemete kogumisega ja looduse tundmaõppimisega on seotud, kasvatavad lapses väärtuslikke kõlbelisi omadusi. Ühelt poolt teritavad nad lapse algatusvõimet ja tahtejõudu, teiselt poolt kasvatavad teda virgaks, kannatlikuks ja arendavad tas kalduvust korralikkusele ja pidevale tööle.

Teaduse ajalugu toob terve rea näiteid suurist isikuist, keda tegutse-mine loodusega noores eas on kasvatanud ausaiks, ennastsalgavaiks ja suure-meelseiks iseloomudeks, kellel on olnud kõrgeimaks mureks ligemise huvid ja tõe otsimine — tõe otsimine tõe enese pärast ilma lootuseta selle otsingu eest tasu või kuulsust saavutada.

Jooni abiturientide huvidest ja vaateist.

Jaan Konks.

Meie noorte vaimset struktuuri on korduvalt püütud iseloomustada. Vastavad iseloomustused on küllalt erinevad, kuid siiski võib leida mõningaid ühiseid jooni. Nad on kaldunud tugevasti pessimismi või jälle ilutsevasse ülistusse. Samuti olgu nimetatud, et paljudel kordadel vastavad hinnangud on johtunud autori enese tähelepanekuist ning nende tähelepanekute tõlgitsemisest, nii et oma mõtted ja arvamised on projekteeritud noorsoosse.

Eesti noorsoo liikumist jälgides on ilmselt silmapaistvad tõusu ja mõõna ajad, mis suurel määral on sõltuvad sellest, missugused mõjud on tooniandvad ümbruskonnas. Nii on iseloomustatud 1905. a. noorsugu revolutsiooni romantika kandjana, võitluse ülistajana, oleva korra raamide murdjana. F. Tuglas lausub tolle aja kohta: „Kunagi pole olnud meie noorsoos nii palju aatelisust kui siis“. Pole vaja kalduda arvamisele, et kogu koolinoorsugu neil aastail oleks asunud vaimsure ja revolutsiooni parnassil, kuid pole vaja kahelda selles, et paljude noorte hinges oli tol ajal midagi rohkemat kui tavaliselt.

Teise silmapaistva tõusu perioodi moodustab kahtlemata oma riigi loomise periood. Vahe eelnevaga on siiski küllalt nähtav. Ühel pool silmapaistev illegaalsus — teisel pool legaalne organiseerimismvormide otsimine ja sügav maailmavaateline lõhenemine. Ühel pool barrikaadide propageerimine — teisel pool riigi aluste loomine tõelisel frondil. Nagu oma riigi loomise perioodi järelaastaille järgneb tagasitõmbumine ja mõnesugune pessimism, nii ka 1905. a. P. Ruubel raamatus „Meie noorsoo vaimsest murrangust“ annab pessimistliku ning peaaegu lootusetu hinnangu toleaegele noorsoole. Seal väidetakse küll, et meie noorsugu pole mitte halvem kui teiste maade oma, kuid ta hävib maalt linna tülles. Linna pesakeste õhk olevat kui rooste, mis sööb noorte silmadest sära ja materdab nende ideaalid. Nendest jäävad järele ainult inimeste varem. Väikekodanlik õhkkond kasvatab need huvivaesed inimesed paindlikeks, leplikeks. Neil polevat mingit kriisi tõelikkude oludega kokku põrgates, sest neid on maastmadalast õpetatud vait olema, sõna kuulma, tänama, knikse tegema ning enese mina maha suruma. Kui möödunud aastakümne keskel nähtavale tuleb mõnesugune mõõnaaeg, siis pole see kahtlemata ainult noorteliikumise seisamise loogika tulemus, vaid mitmesugused välisajaolud ja motiivid on siin küllalt tähtsalt mõju avaldanud.

Sellele üldjoonelisele tagapõhjale püüame jäädvustada mõned jooned tänapäeva noorte vaimsest minast. Esitise aluseks on peamiselt ankeedi tulemused, mis haarab 509 lõppklassi õpilast ning on korraldatud 1934. a. oktoobris.

Käesoleval korral on noorte vaimse mina iseloomustuse lähtekohaks valitud mitmekesised huvid ning seisukoha võtmised nende suhtes. Huvide järjestamise järele kujuneb olukord järgmiseks. Meesõpilased — 1. sport, 2. teadus, 3. tegelik elu, 4. riiklikud huvid, 5. kirjandus, 6. kasvatus, 7. kunst, 8. kõlblus, 9. karskus, jne. Naisõpilased — 1. kirjandus, 2. tegelik elu, 3. kunst, 4. sport, 5. kasvatus, 6. riiklikud huvid, 7. kõlblus, 8. karskus, 9. teadus, jne. Olgu siin märgitsetud esialgu võrdlemisi silmapaistev

huvide erinevus mees- ja naisõpilaste juures. Edasi on peatatud vastuste üksikuil huviringkonnil enam kui teistel ning esitatud seejuures mitmesugused põhjendused. Küllalt silmapaistva koha sellest seisukohast vaadatuduna saavutavad sport, tegelik elu, kirjandus ning riik-poliitika. Vastuvaidlematult on selge, et spordil on noorsoos küllalt suur poolehoid. Vähe on halvaks panevaid märkusi ja sedagi peamiselt rekordspordi suhtes. Olgu esitatud siin mõned väited, mis tuuakse spordi kasuks. Paljud väited on esitatud esijoones füüsilise tervise seisukohast. Sport annab kehale sitkust ja vastupidavust. Ta teeb organismi tugevaks ja terveks. Ta aitab kasvata tahtejõudu ja õpetab keha üle valitsema. Selle kõrval peetakse silmas kogu rahvast ja selle tulevikku. „Eesti rahvas, et elada, peab saama füüsiliselt tugevaks — muidu ähvardab teda väljasuremise hädaoht.“ Edasi väidetakse, et spordi kaudu on võimalik kooli au kaitseda — samuti ka Eesti nime tuttavaks teha välismail. Juba auhinna saamine iseenesest mõjuvat tõstvalt, ülendavalt.

Mis puutub huvisse tegeliku elu vastu, siis nihkub see huvide üldkokkuvõttelises järjestuses esikohale. Võib-olla on siin mõju avaldanud asjaolu, et tegemist on lõppklassi õpilastega, kellel kevadel tuleb niikuinii mõnesuguse valiku ees seista. Kui olukord on nii, siis on ka arusaadav ühe väited paljude nimel: „Keskkool peaks andma elluminejaid inimesi, aga mida hakkad peale, kui oled ikka veel laps! Paljud õpilased lõpetavad kooli saamatuna ja kohmakana. Nad on tuupijad ja vähekohased elus läbilöömiseks. Koolis peaks vähem nõutama tuupimise oskust ja enam rõhutatama õpilase töövõimet. Muidu saame ikka iseseisvuseta inimesi.“ Kui ülevaadet ja kokkuvõtet teha sellest, mida soovitakse näha selleks koolis, et olla elule enam ettevalmistatud, siis tuleb siin esile peasoov — küsimusi tegelikust elust. Edasi nimetatakse poliitiliste harutluste vajalisust eriti meesõpilaste poolt. Viimast asjaolu põhjendatakse sellega, et poliitilistest küsimustest objektiivse ülevaate saamine võiks paramatult kasulik olla elluastujale noorele kodanikule. Järgnevalt soovitakse, et koolis käsitellaks seltskondlikku kasvatust, kutsevaliku küsimust, õppimiseoskust, tervishoidu, seksuaalküsimusi, esinemis- ja kõneoskust, kodukaunistamist jne. Olgu nüüd ka lühidalt peatatud kirjanduslikul ja riiklikul huvil. Põhjused, miks kirjandust hinnatakse, on erinevad. Temas nähtakse kultuuri mõõdupuud — silmaringi laiendajat, uue mõttesuuna arendajat ja maailmavaate kujundajat. Samuti väidetakse, et kirjandus annab uut energiat — temas võib unustada reaalelu raskusi ja ta sobib loomulikult ka ajaviiteks. Kui kirjanikke paigutada nende huvitavuse järgi, siis kujuneks järgmine olukord. Meesõpilased — A. H. Tammsaare, F. Nietzsche, H. Balzac, M. Metsanurk, E. Vilde, E. Zola, F. Dostojevsky, F. Tuglas, J. Liiv, J. Verne, A. Gailit, K. Hamsun, B. Shaw, A. Jakobson, H. Ibsen, A. Kivi, O. Wilde, G. Suits jt. Naisõpilased — A. H. Tammsaare, J. Liiv, E. Zola, F. Dostojevsky, E. Vilde, M. Metsanurk, F. Tuglas, S. Lagerlöf, G. Suits, F. Nietzsche, L. Kibuvits, A. Mälk, H. Balzac, H. Valtonen, A. Kivi, K. Hamsun, L. Tolstoi jt.

Mis puutub huvisse riiklike küsimuste vastu, siis on nende harutlemise vajadust korduvalt rõhutatud — enam siiski mees- kui naisõpilaste poolt. Üsikute poliitiliste süsteemide suhtes on siiski vähe seisukohti avaldatud. Küll aga räägitakse korduvalt isiku vaba arengu kasuks. Selle iseloomustuseks, kuidas suhtuda riigile, võiks kasutada üldlauset: „Tahaks

saada isikuks, kes täidab kohustused ühiskonna ja riigi vastu“. Kui vaadelda isikuid, keda seatakse tunnusväärtetena esikohtadele, siis on siingi silmapaistev koht just poliitilistel. Meesõpilased — K. Päts, J. Laidoner, Napoleon, Lembit, G. J. Caesar, G. Washington, B. Mussolini, J. Kuperjanov, Th. Edison, C. R. Jakobson, A. Sirk, G. Garibaldi, J. Tõnisson, G.-Adolf, A. Rei, Perikles jt. Naisõpilased — J. Laidoner, K. Päts, L. Koidula, Napoleon, Orleansi neitsi, oma ema, A. Haava, G.-Adolf, Walesi prints, B. Mussolini, J. Tõnisson, G. J. Caesar, Katariina II, A. Sirk, G. Garbo jt.

Lõpuks olgu lisatud neile veel läbilõige ühest päevast, sellest seisukohast vaadatuna, mis on põnevamaks päevaküsimuseks. Kui siin rühmitame ja järjestame vastused, saame järgmise olukorra. Meesõpilased — sport, õppimine ja õppetööga seotud küsimused, tants, olukord pärast kooli lõpetust, poliitilised küsimused, löbustused, vahekord õpetajatega, spikerdamine, kino, armastus jne. Naisõpilased — õppimine ja õppetööga seotud küsimused, tantsusammud, sport, kino, olukord pärast kooli lõpetust, peod, teater, poliitilised küsimused, kirjandus, harutlused, kuidas päev õhtule läheb jm.

Nende ja teiste huvide alusel võib teha mõningaid kokkuvõtteid abiturientide vaimsest minast. Löökideaalid ja organiseerimisküsimused on maad annud asjalikule realistlikule ja paiguti nautivale elusuhtumisele. Tegelik elu küsimused ja huvi nende vastu on esikohal. On selge, et nähtavus ja välispidisus olgu spordi, seltskondliku kasvatus või mõnel teisel kujul leiab suurt hindamist. Samuti nihkub isik ja isikutunne nähtavale kohale.

„Nüüdsel ajal mõtleb igaüks esijoonel enesele“, ütleb üks paljude nimel. „Egoism on progressi alus“. Et selle juures tähtsal määral mõeldakse ka materjaalsele äraelamisele, on asjadega kooskõlas. „Hea, kui üldse mingit teenistust saab“, lausub üks ja teine lausub märksa järsemalt: „Huvile tuleb praegusel ajal päkk peale panna“. Nagu siit näeme pole langenud huvi huvi vastu mingi vaimse struktuuri põhjaliku muutuse kaudu, vaid teatud määral olude mõjustusel. Viimane seisukoht tuleb peaaegu kõikjal nähtavale.

Lõpuks olgu esitatud veel mõned jooned suhtest ümbruskonnaga. Et teatud vastuolud vana ja noore vahel püsivad, on tunnustatud tõsiasi. Et vanem generatsioon omi kogemusi püüab kättesaadavaks teha noortele ja viimased neid tihti ignoreerivad ja ise neid otsivad, on ka arusaadav. Mis puutub abiturientide hinnangusse kooli suhtes, siis rõhuv enamust tunustab kooli jaatavat mõju oma vaimse ja füüsilise mina kujunemise suhtes. Üksikuil on loomulikult oma eriarvamused. Ümbruskonna suhtes aga üldse satub arvustav pool ülekaalu. Leitakse, et alkoholi tarvitamine on liiga levinud ja kõrtse palju. Ainelised huvid olevat liigselt esikohal ja inimesi hinnatakse palju varanduse järele. Paljudele teeb muret tööpuudus ja vaesus. Ühiskonnas olevat liiga palju eba-aumehelikkust. Isegi oma kõige paremat sõpra ei võivat enam usaldada. Nurina kutsub esile sagedane nurin ümbruses. Õeldakse: „Kui vaadelda laiemaid ringkondi, siis nurisetakse rahapuuduse üle — ometi on teatud aegadel sabad viinapoe ja kino uste taga“. Vanemale generatsioonile tuletatakse meelde, et ta ei peaks toimima

nii, et see halba eeskuju andvalt võiks mõjuda noortele. Sageli kurdetakse, et meie tänapäeva ühiskonnas inimeste-vaheliste suhete määrajaks on aine-line olukord ja võimutsemisiha.

Kuidas ka ümbruskonda ei arvustataks — tõde on see, et ümbruskonnal on alati mõju olnud kasvavale noorsoole ja tema vaimse mina kujunemisele. Mõtted, mis liiguvad ümbruskonnas, ei jää mitte vastukaja leidmata noor-soos. Kui soovitakse aatelist noorsugu, siis peab aatelisus ümbruskonnas eneses mõjule pääsema.

Mõtteid õpilaste hoolsuse hindamisel.

R. Taba.

Õpilaste hoolsust hinnates on enamasti jutt nende vihikuist, raama-tuist, kirjast, hilinemistest, tööst niihästi kodus kui koolis, harvemini tuleb kõne alla rietus, soeng, puhtus. Mõõduandvaiks on enamail juhtumeil asjaolud, mis puht õppetöoga on seotud. Need on õpetaja südamele lähemal, neis peegeldub kaudselt õpetaja enda töö hinnang ja seepärast langeb hindamisel raskuspunkt õppetöös esinevaile hoolsuse-momentidele.

Astudes hoolsuse mõistele lähemale, satume otsekohe vastamisi ta venna — hooletusega. Kumba neist kummaga mõõta? Kui räägitakse soojast ja külmast, siis mõtleme nende piiril asuvale null-punktile; kui räägitakse ööst ja päevast, siis leidub ka siin kindel mõistete piir. Rääkides hoolsusest ja hooletusest, ei saa kusagil eraldada täpset mõistete piiri. Hinnates hoolsust väga heaks, heaks või rahuldavaks, võib saada umbkaudse mõiste hinnatava töötahtest, kuna puuduliku või nõrga hinnangu puhul ei või enam ütelda, kas on tegemist õige vähese hoolsusega või juba hooletusega. Ei räägita, et talvel on väga vähe soojust, vaid ikka: talvel on palju külma; öö kohta ei räägita, et valgust on vähe, vaid ikka: pime või väga pime. Lugesdes aga õpilase tunnistuselt: hoolsus — puudulik, nõrk, tekib mulje hooletust õpilasest, mitte niisugusest hoolsast õpilasest, kellel seda on vähe.

Viimasel õppenõukogul tekkinud mõtteist tekib küsimus: millega mõöt-sin õpilaste hoolsust? Tunnen, et mõõduks kujunes mingi enda poolt määratud norm, milleni pidi ulatuma iga õpilase tööle kulutatud energia hulk, et saada väga head või sellest allapoole hinnangut töötamise hool-suse eest.

Järelikult tekkis minu kui tööjuhi ja õpilase kui juhitava vahel vahe-kord, millest kasvas välja hinnang. Analoogiliselt tuleb hoolsuse hindamisel arvestada tahteakti ja selle teostamise jaotust kahele isikule: üks juhtiv (õpetaja), kes algatab tahteakti ja teine juhitud (õpilane), kes selle teostab. Tähendab: õpilase hoolsuse õiglasel hindamisel tuleb tahtmatult arvestada kolmandat tegurit: võõra soovide täitmist, mis võib väga mitmesugune olla isiklike vahekordade ja mõjude tõttu. (Individuaalse töö puhul on see mõju märksa vähem.) Mäletan omast koolipõlvest, et õppisime kõik eranditult erilise innuga ladina keelt ja see tund oli alati oodatud. See-

vastu aga eesti keele tundidel kulus rohkem aega muiks toiminguks kui õppimiseks. Õpilased olid ühed ja samad, aga nende hoolsus kummalgi tunnil hoopis erinev. Nüüd sellele mõeldes ma mõistan seda: ladina keele õpetaja oli hea õpilaste tundja ja temaga ei tekkinud mingisuguseid konflikte. Sellega hoidis ta tagasi õpilaste hinges pakitsevate konfliktide esilekerkimise ning meie tööd tiivustas aukartus ja armastus tema vastu.

Eesti keele õpetaja (noor preili) oli kergelt ärrituv, seejuures teadsime, et ta on ainult seminari lõpetanud (olime ise viimases keskkooli klassis). Mäletan juhust, kui anti tagasi kirjandeid ja üks kaasõpilane ütles õpetaja paranduse õiendamiseks: „Vaadake Looritsa grammatikast lhk. 96 järele, siis näete, kuidas tuleb kirjutada!“

Niisuguseid vastuhakkamise momente oli tihti. Ei saa arvestada, et kõiki neid oleks esile kutsunud õppetöö, vaid õpilased, nähes selles õpetajas soodsa võimaluse endis peituvate vallatus- ja koerustungide lavastamiseks, tõid neid just tema tundidel esile. Kui aga tekkisid konfliktid, siis jäi nende taha ka töölust peatuma ja selle õpetaja silmis olime kõik hooletud. Tegelikult ei olnud siin tegemist hooletusega, vaid vastupanuga.

Vastupanu ilmsiktulekul ei saa hoolsusele virgutamisel käia sama teed, mida laiskuse korral. Siin ei saa esineda nõudmisega: sa pead hoolisamini õppima, sul tuleb tõsisemalt töötada jne. Vastuhakkaja on hingeliselt haige õpilane ja õpetaja kohus on siin ravida. Arst ei käse ühtki haiget: saa terveks! vaid ravib teda. Sundimine ja nõudmine ei aita sel korral. Kõige pealt tuleb leida vastupanu põhjus. Õpilase enda ja vanemate kaasabil tuleb tungida ta minevikku, leida sealt momendid, kust on päritud konfliktide algmed, mis praegu varjavad ta head tahet ja töerõõmu. Kannatlikult, teadlikult ja affektideta tuleb siirduda vastupanu momentide kaudu tõelise konflikti südameni, võites vähehaaval õpilase usaldust ja vastupanu. Mõnikord ei ole see kuigi raske (vt. H. Roosi — Valulapsed — „Kasvatus“ 8, 1934 lhk. 357—363), kuid teisel juhtumeil nõuab see suurt vaeva, pikka aega ja head oskust.

Asi oleks parem, kui oleks küllaldaselt aega, kui juht suudaks suhtuda juhitavale affektitult ja kui iga juhitava püüdlust saaks suunata õigesse kohta.

Affektid kanduvad märkamatult vanemait lastele: nad elavad üle laste kaudu oma lapsepõlve soovimatuid konflikte; tahavad laste kaudu elada parandatud kujul oma sassiläinud elu või vähemalt saavutada selle lahendust. Nad haavuvad rängalt ja nende affektid kasvavad tunduvalt, kui näevad, et laps ei pea lugu nende poolt esitatud, lapsele aga võõrastest soovidest, — samadest, mille vastu nad ise kord sõdisid lastena. Et säärasel korral üksteise mõistmine ja avameelne suhtumine kaob, on arusaadav.

Koolis kordub sama. Õpetaja, kes on vanemate asemikuks õppetöös, evib vanemate autoriteedi oreooli õpilaste suhtes. Nii kuidas laps pöörduv vanemate poole toidu, kehakatte ja peavarju nõudmisega, nõuab ta õpetajalt abistamist õppetöös esinevate raskuste puhul. Õpetaja ei saa siin olla ainult käskijaks ja nõudjaks, vaid tal tuleb arvestada kõiki muidki kohustusi õpilaste suhtes. Kohustusi tuleb osata lugeda laste tegudest, soovidest ja käitumisest ning anda neile niisugune käik, mis vastab õpilase puhtale soovile; ei saa alati just nõnda toimida, kuidas just oleme mõtelnud. Vägivaldse pealesundimisega kasvatame veelgi vastupanu, lööme

viimsegi toe alt, mille najal oleme ehk lootnud näha paremat hoolt õppetöös.

Liikudes õpilaste kodudes ja keskustelles vanematega, kuuled tihti sääraseid väljendusi kui: „Olge ikka hästi kuri; nõudke kõvasti, ega ta muidu ei õpi! Lapsele peab hirmu andma!“ jne. Seejuures lapsevanem ei mõtlegi oma soovi päritolu, tema fülogeneetilist ürgsust. Ta ei aimagi, et kordab tihti seda, mida tema vanemad talle kunagi öelnud ja mis olnud temale kord vastumeelne.

Hoolsuse kasvatamise abinõud kuuluvad kõik ürgsesse fülogeneetilisse valda, kusjuures suurt rolli mängib juhtjõu olemasolu. Juhtjõu olemasolu on õige selgesti märgatav loomade juures, kus kõik alluvad nende keskelt tugevamale, kes oma kehalise üleolekuga neid sunnib vankumatult korrale ja hoolsusele. Iga karjane teab, et karja metsa minnes või koju tulles kõige ees sammub kõige ülem loom. Tema taga ülemuste järjekorras teised. Või kui loomad lasta hea toidu juurde ilma järelevalveta, siis kõige ülem võib kihutada minema kõik teised ilma nurinat või hukkamõistmist arvestamata.

Inimeste perekondades valitseb sama hoolsusele ja korrale virgutamise kord, ainult selle maksmapanek ja teostamine on varjatud ja kultuursem. Hooletuse korral ennustatakse lastele halba tulevikku, halbu tagajärgi jne. Mäletan selgesti, kui ema sundis mind nägu pesema ähvardusega, et muidu kasvavat mulle seened näole nagu Seene-Mikul. Enne äikest manitseti meid korralikkusele alati taevaisa tõrelemise ja ähvardustega.

Siin esineb juhtjõud vanemate näol, kellele peab alistuma ja hool-sasti täitma sealt poolt tulevaid korraldusi.

Koolis talitame samuti. On õpilasel töö tegemata, jätame ta pärast tunde, ilma et igakord päriksime töö tegemata jätmise põhjusi. Õpilane, tundes oma alluvust, ei julge alati ütelda põhjusi, eriti siis, kui õpetaja pole juhtinud sellele tähelepanu. Tihti ei tihka õpilane neid esitada, eriti koduste olude puhul: kas koduste tülide, mõne „alatu“ töö või ka ainest arusaamatuse korral, millest katsutakse mööda pääseda töö teiselt ära kirjutamisega. Ka väsimust ja vaimset nõrkust ei juleta avaldada. Kui õpe-taja sel puhul uuesti kordab oma nõuet ja selle mittetäitmisel karistab õpilast, siis ei ole mingi ime, kui õpilane viskab kõigele käega ja langeb hooletute nimekirja. Temast saab vastuhakkaja.

Enne jõule talitame siin pisut teisiti. Me ei ähvarda nii palju kur-jaga, vaid meelitame jõuluvanaga. Vähemalt nooremais klassis on niisu-gune hoolsusele virgutamise vahend väga levinud. See annabki tagajärgi, aga ainult nii kauaks, kuni jõuluvana pole veel käinud. On aga jõulu-vana läinud, ununevad ka lubadused.

Väga levinud hoolsusele virgutamise vahend on hoolsate õpilaste sead-mine eeskujuks. See on iseendast ehk mõjuvamaid vahendeid, kuna siin esinevad enamvähem tasakaalustatud jõud õpilaste eneste mõistes. Juhtiva jõu tasemele jõudmine ei ole eraldatud siin nii suure vahemaaga kui näit. õpilase ja õpetaja vahekordade puhul. Õpilased näevad üksteises enam-vähem võrdseid jõude ja nende eneste tasemeni jõudmine ei näi olevat nii lootusetu. Kuid siingi võib tekitada vastupanu, kui mõtlematult ütleme mõnele halvasti kirjutajale: „Kuidas tema saab ja sina ei saa!“. Sääraste ütlustega tõrjume neid õpilasi alamasse klassiühiskonna kihti, haavame nende enesetunnet ning kasvatame opositsiooniridu klassi ühisvaimus. Enne ees-kuju esitamist tuleb kaaluda ergutatava õpilase võimeid ja siis talle ser-

veerida eeskuju tõukejõudu jõukohaste annustega, et töö ei muutuks ülejäu käivaks ja vastumeelseks.

Seega oleks esitatud kolm hoolsusele virgutamise varianti: hooletust esilekutsuvate psüühiliste konfliktide õige lahendamine, meelitamine ning eeskuju pakkumine.

Koolis jääb nii mõnigi korranõue lastele arusaamatuks või osutub neile niivõrd võõraks, et nõuab enne palju vaeva, kuni seda täidetakse hoolega. Meie koolis töötasid õpilased ise välja kooli kodukorra, kus loeteldud on kõik õpilaste olulisemad kohustused, kuid sagedasti juhtub unustamisi ja vääratusi. Muidugi tuleb esialgu arvestada harjumusega. Välist korralikkust: käitumist, riietust, esinemist ja täpsust ei saa sisendada õpilastesse palja käsusõnaga, vaid sellega peab lapsi harjutama nii kaua, kuni see imbub neisse — saab nende harilikuks tarbeks.

Käsitelles juhtjõu või isiku hoolsuse eeskujuks seadmist, kui oli juttu kolmandast tegurist — võõra soovi täitmise mõjust, tuleb tahtmatult veel peatuda küsimusel: mis siis õigupoolest on hooletus ja sellega kaasaskäiv nähtus — sõnakuulmatus. Asetades küsimust kõrvuti juhtiva jõu mõistega, märkame, et hooletus on hooletu enda sõnakuulmine, kui mitte teadlik, siis vähemalt hooletu teadmatu soov. Seejuures märgin veel korra, et paljud hooletuse juhtumid võrsuvad liialdatud hoolsuse nõudmisest.

Mulle meenub alati ühe õpilase käekiri, mille lugemine on üsna raske. Poiss on sellega võidelnud 7 aastat, õpetajad niisama palju. Tulemused siiski kokkuvõttes: halb käekiri. Kui võõras isik vaatab vihku, ütleks see otsekohe, et tegemist on äärmise hooletusega. Tõepoolest: äär on ebaühtlane, read kõverad, tähed vormitud. Niipalju on jõutud saavutada 7 aastaga, et kiri on muutunud kuidagi loetavaks. Vaimuandeilt on sama poiss üks rikkamaid klassis. Kirjutamisel märkad, kuidas mõte liialt kiirustab kätt, kuidas poiss ise punetab pingutusest, et sundida kirjalauseid mõtteile järele; just kui mässab väike hinge-tornaado, mis veab kirja viltu, tähed kõveraks ja vahest sunnib käe lõpetama enneaegselt lause, et seda panna kirjutama mõttes ammuvalminud uut. Kiri saab halb; poiss tunneb seda, aga neuroos ei küsi sellest. Ja midagi pole parata.

Kui vaadelda asja nii, et hooletus endast on ka hool, kui see on järjekindel, jõuame sammu lähemale hooletuse hoovedrule: mitte igakord pahe iseendast, vaid ühe võitleva hinge konflikt. Kes ei tahaks olla hoolas, eeskujulik, õpetajaile uhkuseks, vanemaile rõõmuks ning hääks meeleks endale! Kõik ei suuda seda, sest neil on vastupanu jõud suurem kui neid juhtivate autoriteetide (vanemate, õpetajate, kaasõpilaste) mõju. Andetud ei tule sel puhul arvesse. Nende kihuelu on võrsunud domineerivaks jõuks ja see surub läbi oma tahte.

Hoolsusele virgutamisel on suur osa täita juhtiva isiku mõjul ja juhtimiskäigul. Sündinud laps ei tunne hoolt selles mõttes, kuidas selle sõna mõiste on maksev täiskasvanute juures. Ta on otsegu maagiliste jõudude käsutaja: tal tarvitseb vaid teha häält, kui juba täituvad ta soovid. Loomariigis on see samuti. Lapse kasvades kasvab ühtlasi hoolsuse nõudmine tema suhtes.

Hoolsusele virgutamine on kestav töö. On väike laps harjutatud puhutusega, siis suudab ta olla puhas vaid nii kaua, kuni seisab ema hoolitseva silma all. Jäetakse ta aga mõneks ajaks omaette, siis võib puhtusest varsti leida vaid ähmaseid jälgi. Töötades esimese algkooli klassiga, seadsime

kõik vihikud ja raamatud korda, aga juba teisel või kolmandal päeval ilmus paberile plekke, vihu servad tõmbusid rulli ja mõnel hakkas vihik lagunemagi. Nad hoolitsesid vihikute eest vaid meeldetuletamise korral. Töö juures või raamatukotti asetades ununes paljudel, mida olime mõne tunni eest rääkinud.

Kõnelesin siis neile, kui kena on vaadata korralikku vihikut, kui mõnus sinna kirjutada, ja kui näevad veel kodus õed-vennad ja vanemad, siis kõik tunnevad sellest rõõmu. Ja kui tuleb külla tädi, onu või ristiisa ja silmab laual korralikke vihikuid, siis nemadki mõtleavad, et neist meestest tulevad korralikud inimesed. Tädi ja onudega lõin lastele juhtjõu, kes alati ei asu laste läheduses, kuid kes siiski võib juhtuda vaatama nende vihikuid või raamatuid. Sel teel vabanevad lapsed aeg-ajalt otsesest käskijast ja see kasvab onude-tädi kaudu neisse enestesse. Aeg-ajalt kaob ka nägematu onu ning selle asemele astub lapse enese „minasse“ seesmine korralikkuse ja hoolsuse vajadus, mil on veel eriline väärtus lapse isiksuse arendamisel.

Kõige selle juures hoidudes affektiivsest käitumisest ja tegutsedes hoolitseva armastusega, leiame vastuarmastust ja näeme hoolast tööd.

Põõsastarad kooliaias.

E. Lepp.

Kooliaedade asutamisele on varemalt vist vähe niipalju mõeldud, kui just viimasel talvel. Suure tõuke selleks on kahtlemata annud Haridus- ja sotsiaalministeeriumi 1934 a. 18. oktoobri ringkiri kohalikele koolivalitsustele koolimajade ümbruse korraldamise ja kooliaedade rajamise asjas.

Töö, mida peab tegema, on kindlasti mitmele uudne, nõuab nii mõnegi uneta öö ja tööküllase päeva. Selle tööga peab harjuma. Ta on seda väärt. Looduse raamatust võib ammutada teadmisi, ilma et oleks karta lehekülgede lõppemist. Antakse lastele alul õigeid näpunäiteid ja juhiseid, siis võib loota ainult täienemisele, kausta suurenemisele. Lõpuks osutub kool juba ülearu-seks, lugeda võib sealt igauks vabalt ja iseseisvalt.

Kuna möödunud kuus olen mõnes ajakirjas juba sõna võtnud kooliaedade korrastamise kohta („Eesti Mets“ nr. 3 — 1935, „Aed“ nr. 3 — 1935), siis ei tahaks siinkohal seda enam puudutada.

Püüan siin piirduda vaid ühe osaga neist töist, mis HSM Koolivalitsuse ringkirjas on teostamiseks ette nähtud 1934/35. kooliaastal, ja see oleks: tööde teostamise kava ja taimede nimestiku koostamine ning 1935. a. kevadel põõsastarade istutamine.

Minu arvates vaevalt suudetakse esimese aasta vältel kõiki töid läbi viia piirides, mis ringkirjas on ette nähtud. Mullatööd nõuavad rohkem vaeva ja aega kui seda vahest kujutellakse. Kuid heal tahtmisel on siiski võimalik nii mitmedki tööd korralikult läbi viia, jättes pärastiseks mõned väga tähtsadki toimingud, nagu seda näiteks on maaparandus.

Esimene asi, mis aia asutajal maatüki kättesaamise järele on alati muret teinud, on küsimus, et kuidas ma pean oma maa-ala piirama, et ma ennast oma maalapil tunneksin segamatu peremehena. Kindlaimaks abinõuks selleks on igasugused teivastarad, plangud jne., kuid suurt abi pakuvad siin veel taimed, kaitstes aeda põhjapoolsete külmade tuulte, maantee tolmu ja ebasoovitavate pilkude eest. Seesuguseid kaitseid kutsutakse pöösastaradeks. Nende loomisele võib kindlasti asuda juba eeloleval kevadel, kui selleks on olemas selge ülevaade ja taimestik kindlaks määratud.

Pöösastaradel peale eelpool nimetatud ülesande on veel teine tähtsus: neid võib kasutada aia üksikute osade piiritlemiseks, näiteks iluaia eraldamiseks köögiviljakaas, õpe- ja tööaia piiramiseks õpetaja aiast jne.

Vaatame kõigepealt, kus kohas võiks tarvitada pöösastaru kooliaias, või missugused võiksid olla pöösastarade ülesanded aias üldse.

Leidub pöösastarasid, mil on puht kaitseülesanne ilmastikuolude vastu. Sääraseid elav-aedu peab paigutama kooliaia põhjapoolsele piirdele, kui see on lage ja tuultele aldis. Loomulik on, et need peavad kaitsma aeda nii talvel kui suvel külmade tuulte eest. Vastuvaidlemata tõsi on ka see, et need pöösastarad peavad olema alati rohelised pöösad või puud, sest ainult neilt on võimalik loota küllaldast kaitset.

Meie oludes parimaks materjaliks sel alal oleks vahest ainult meie harilik kodumaa kuusk (*Picea excelsa*). Tõsi on küll, et mitmed löövad käega ja ütlevad, millal sellest asja saab, sest kuusk kasvab pööraselt visalt ja õige sageli kipub välja minema. Raskusi valmistab siin veel asjaolu, et kuusk on alati roheline, ja sellepärast tekib küsimus, millal siis oleks see õige istutamise aeg. Sellekohta võin nii palju tähendada, et okaspuid peab meie oludes istutama kevadel kõige hiljem ja sügisel kõige varem (v. „Eesti Mets“ nr. 7 — 1934). Tähtis on veel, et okaspuid istutatakse alati mullapalliga. Istutamiseks on vähe kõlvuline metsast toodud materjal. Tahetakse saada häid puutaimi istutamiseks, siis peab okaspuid iga aasta kord puukoolis ümber istutama. Kuused kasvavad visalt ainult oma nooremas eas; kui nad on juba umbes 10-aastased, viskavad nad iga aasta ligi 0,3 m või rohkem.

Kuuskede istutamine võib sündida kahesuguselt, kas vabalt kasvava või püगतava hekina.

Vabalt kasvamise korral võib neid paigutada ühe- või kaherealiselt. Esimesel juhtumil võiksid nad olla 1 m —, teisel aga 1,5 m — vahedega istutatult kolmnurga-taoliselt, püगतava elavaiana aga 0,5 m kaugusel. Kuuski võib alul istutada ka tihedamalt. Kui puud hakkavad üksteisele liiga tegema (kui alumiste okste juures on märgata kuivamist), võib ülearused välja võtta ja istutada mujale või lihtsalt raiuda maha.

Peale kodumaa hariliku kuuse oleks hekiks kõlvuline veel siberi nulg (*Abies sibirica*), mis annab aiale küllaldaselt tuulevarju.

Kui kooliaed omab suurema maa-ala ja karta on, et põhjapoolsest hekest ei ole üksi küllalt, siis võiks aia sisse istutada veel mõne teise kaitseistanduse. Selleks võiks olla kas jälle kuusk või mõni madalam puu, nagu seda on elupu (*Thuja occidentalis*). Neid istutatakse tavaliselt üherealiselt, kaugus 0,4 m. Ainuke viga, mis elupuudel märgata, on see, et kevadine külm (päeval soe, öösel külm) neid rikub, nii et nad pruuniks tõmbuvad.

Sellega oleks siis nimetatud kõik need puud, mida meil kooliaias võiks tarvitada kaitseks ilmastikuolude vastu. Peale nende on olemas küll veel teisi kõrgemaid hekke, kuid nende kaitsevõime piirdub ainult suvekuudega, nagu

väikeleheline pärn (*Tilia cordata*), istutamise kaugus 1—2 m, harilik vaher (*Acer pseudoplatanus*), kaugus sama, sarapuu (*Corylus avellana*) 1—2 m jm. Madalamaiaks kaitseistandikeks võiks tarvitada tatarvahert (*Acer tataricum*) 0,5 m, suurt läätspuud (*Caragana arborescens*) 0,4—0,5 m, põldvahert (*Acer campestre*) 0,5 m vahedega.

Madalamaid põõsastaru on võimalik kasutada aia läänepoolsel piirdel, kui ka mujal, kui see vajalik (maantee ääres, kaitseks tolmu vastu jne.).

Kooliaedades võib tarvitada veel põõsastarasid, millel on muid kaitseomadusi nagu astlad või ogad. Astelpuude hulka kuuluvad viirpuud (*Crataegus monogyna*, *coccineus*, *oxyacantha* jm.). Neist ei soovi läbi pugeda ei inimene ega loom. Ainuke viga, mispärast neid ei oleks soovitav võtta aeda, on see, et neil on viljapuudega ühesugused kahjurid. Heal tahtmisel võib aga siin ka pahest pääseda, kui neid pritsida koos viljapuudega haiguste ja kahjurite vastu. Viirpuudega võiks piirata sääraseid maa-alasid, mis muidu ei ole kaitstud tallamise eest.

Ogadega põõsaste ülesanne oleks umbes sarnane eelmistele, kuid mälestused neist läbipugemisel ei ole vahest nii pikaajalised: tikerber (*Ribes grossularia*), rohkeõieline roos (*Rosa multiflora*), kibuvits (*Rosa canina*) jm.

Istutamise kaugus kõigil eelpoolnimetatud kaitsepõõsastel piirdub 0,4—0,5 m.

Kui on karta, et noori põõsastaru ähvardab purustamine, siis võiks alul noorte põõsaste rea keskelt tõmmata traadi läbi ja hiljem, kui põõsad on läinud tugevaks, selle eemaldada.

Põõsastarad ilu mõttes, kooliaia iluosana, mängumuru piiramisel jne. võivad olla samuti niihästi vabavormilised kui ka püगतavad. Esimesed neist on peamiselt kõik õitsvad põõsad, kuna teised mõjuvad rohkem oma lehestikuga. Kasutada võib neid teede tähtsuse tõstmiseks, kas ühel või mõlemal pool tee ääres, iluaia varjamiseks kooliõuest, istekohtade tagaseinana, puhkekohtade ja mänguplatside märkimiseks, muldkehade kõrguse tõstmiseks, muruplatside jagamisel jne. Aia üksikute osade jagamisel on alati parem kasutada põõsastarasid kui mingisugust pulkadest valmistatud tara. Sellest peaks piisama, kui aia välisel piirdejoonel on plangud või pulkaiad. Plank plangu sees ei mõju enam esteetiliselt, välja arvatud vahest neid kohtades, kus on tegemist loomadega (karjatee) ja kindlamad kaitseabinõud on paratamatud.

Põõsastarad, mis kasvaksid üle 1 m kõrgeks ja seejuures on püगतavad, oleksid järgmised: ungari sirel (*Syringa josikaea*), harilik sirel (*Syringa vulgaris*), liguster (*Ligustrum vulgare*), läikivaleheline tuhkpuu (*Cotoneaster lucida*), kuldsõstar (*Ribes aureum*), tatar-kuslapuu (*Lonicera tatarica*), mailasleheline põõsasenas (*Spiraea chamaedryfolia*), väike läätspuu (*Caragana frutex*) jm. Istutamise kaugus 0,4 m.

Püगतavate vormide seas leidub põõsaid, millede kõrgus on alla 1 m, näiteks Alpi või magesõstar (*Ribes alpinum*), üks parimaid põõsaid varjus, mahonia (*Mahonia aquifolium*) jm. Kaugus sama. Osa neist võib tarvitada isegi vabavormilistena, nagu magesõstar ja põõsasmaran (*Potentilla fruticosa*).

Vabavormiliste hulka kuuluvad peamiselt kõik enelad. Osa neist võib püगतada, kui ei soovita nende õitsemist. Nende kõrgus võib olla 1 m ümber. Siia kuuluvad teravleheline põõsasenas (*Spiraea arguta*), Bumalda enelas (*Spiraea Bumalda*), Vanhouttei enelas (*Spiraea van Houttei*), ümmarleheline enelas (*Spiraea corymbosa*), siis deutsia (*Deutzia corymbosa*), lumimari (*Sym-*

phoricarpus racemosus), harilik lodjapuu (*Viburnum opulus*) jm. Istutamise kaugus 0,4 m.

Loomulik oleks, et kooliaeda toodaks kõik iseloomulikumat põõsastarad. Sageli aga ei luba seda maa-ala suurus, siis peab selleks kasutama mingisugust muud võimalust. Selliseks võimaluseks võib olla niisugune põõsastara, mil on kindel ülesanne aias, kas olgu see siis ilu või kaitse pärast, või jälle kõrguse, pügatavuse või vabavormi mõttes.

Põõsastarade istutamise järele saavutatakse kooliaiest juba üldpilt ja õige istutamine ei peaks takistama ka hilisemat korralikku maaharimist. Sama võiks tähendada ka ilupuude kohta. Ainult vastava kaitse eest on vaja hoolitseda, et maa harimisel (kündmisel, äestamisel, mulla- ja sõnnikuveol) põõsad ja puud ei vigastuks. Selle vältimiseks tuleb neid kaitsta traadiga või lattidega.

Põõsaste, iseäranis aga puude istutamisel peab silmas pidama asjaolu, et need nõuavad aega ja veel kord aega kasvamiseks, maad aga on siiski võimalik viljelda ka hiljem.

Maa ettevalmistamine põõsastele ja põõsastaradele ei ole mitte nii tähtis kui see on puudel. Siiski ei tohiks kooliaedade rajamisel unustada, et kui siin midagi teha, siis teha juba hästi. Palju halvem on olukord, kui istutaja mõne aasta pärast näeb põõsaid ja puud kolletavat ja hingusele minevat. Viga otsitakse sageli mujalt, kirutakse materjali, puukooli, kust puud toodud, kuid endale vaevalt mõteldakse.

Parimaks põõsaste istutamise ajaks oleks sügis, kui mullapind seda vähegi lubab (kui ei ole liialt märg). Kevadel ollakse tavaliselt alati koormatud igasuguste töödega aias, kuna pealekauba kevad võib tulla veel imekiiresti, vahel paari nädala vältel on kõik juba lehes, ja siis on hilja põõsaid istutada.

Põõsastarade materjalina peaks alati kasutatama noori taimi, sest nende kohanemisvõime uues asukohas on kõige kindlam. Kui vanad just põõsad istutamisel peaksid olema, seda on raske ütelda, sest see oleneb kasvatamisest, mullastikust ja liigist, kuid vanemaid kui viieaastaseid põõsaid ei maksaks enam tarvitada. Puud võivad olla ka vanemad.

Mida hiljem kevadel istutamine sünnib, seda tugevam peaks olema põõsaste tagasilõikamine. Päris julgesti võib ütelda — pool tagasi. Mida tugevamini tagasi lõigata, seda rohkem on kindlustatud põõsaste tihe kasv ja valminemine oma ülesande täitmiseks. Juuri harilikult ei lõigata; kui see sünnib, siis ainult sellisel korral, kui juured on mullast võtmisel vigastunud. Juurte lõikamine peab sündima nõnda, et lõikepind asetseks istutamisel vastu kraavipõhja.

Põõsastaru istutatakse kraavi, mille võib kaevada ka sööti. Kui maa on liiga niiske, ei ole pääsemist maa kuivatusest, mida tehakse kraavide (halvem viis), salakraavide ja põllutorude kaudu. Kui muld on jälle liiga kuiv, liivane, siis tuleb hääd mulda tuua juurde. Põõsaste seas leidub ka rida selliseid, mis võivad kasvada kuivemais tingimuses, näiteks suur ja väike lääts-puu, harilik ja ungari sirel, põõsasmaran jm. Kuid seda ei ole võimalik alati arvestada. Kui mulda ei ole käepärast (ettevalmistus puudub), siis võib seda võtta kas või põllult või ajada alul kokku kooliaiest mätaste alt. Siia võib pärast hiljem ikka uut huumust juurde hankida.

Mida halvemad on mullastiku tingimused, seda sügavam ja laiem peab olema kraav. Kui esimesel aastal istutamise puhul ei ole võimalik mulda küllalt hankida, siis tuleb hilisemal aastail tuua uut mulda juurde.

Harilikes mullastiku tingimustes, kui peal on 0,3 m või rohkem mulda, all savikas liiv, piisab keskmiste põõsastarade juures kraavist, mille laius on 0,4 m ja sügavus sama suur. Põõsastara kasvu edendamiseks tuleb võtta kõdunenud sõnnikut (hea vana lavasõnnik) ja panna sellest kraavipõhja 0,1 m paksune kiht. Olen isegi kergemal maal heade tagajärgedega tarvitanud värsket sõnnikut. Põõsaid oleks soovitatav istutada kraavi keskele; kus aga mullastikuolud kasvuks küllalt soodsad, seal kaevada kraavi üks külg püstloodis välja, nõõri järele ja põõsaid istutada, asetades nad vastu kraavi seina.

Istutamist tuleb toimetada kahe inimesega: üks hoiab põõsaid ja asetab neid kindla mõõdu järele kohale, teine tõstab labidaga juurtele mulda, tallates vahetevahel mulla kinni. Kui põõsaid on juba kõik reas, järgneb lõplik mulla kinnitallamine pikuti mööda põõsaste rida, kusjuures põõsaid jäetakse kahe jala vahele. On muld kinni tallatud, järgneb lõikamine, mis peab tehtama ühekõrguselt.

Istutamisele järgneb kastmine, mis peab olema tugev ja mõjuv. Paari päeva pärast, kui ei ole olnud sademeid ja mullastikuolud seda nõuavad, tuleb kastmist korrata.

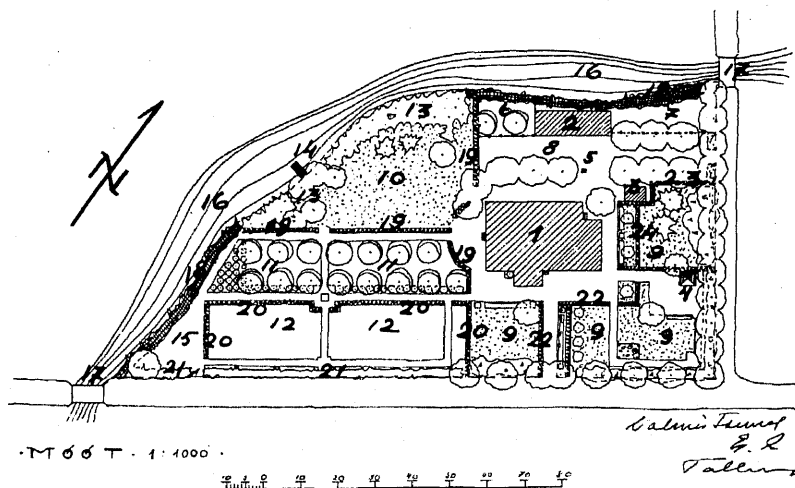
Iseäranis rikkalikult peab kastma alatirohelisi puid, isegi pisardamine (pritsimine) hommikuti ei ole siin kurjast.

Juhtub, et mõni põõsas sureb välja, siis peab järgneval istutamise hooajal uue asemele istutama. Selleks tuleb võtta põõsas säärases suuruses kasvat, et ta ei jääks teiste varju ja suudaks pidada sammu elmistega.

Kooliaias võib tarvitada põõsastarasid veel mesila piiramiseks, kuid siin valitagu sellised põõsad, mis endast kujutavad meetaimi, näiteks läätspuud, sarapuu, lumemari jm. Ka siin olgu sihiks õpetlikkus ja otstarve.

Põõsaid tuleb varustada nimelaudadega.

Eelõeldu illustreerimiseks toome järgnevalt ühe kooliaia kavandi, kus on näidatud hekkide ja põõsastarade asetus.

1. Koolimaja. 2. Laut. 3. Kelder. 4. Aiamaja või lehtla. 5. Kaev. 6. Kanade aed. 7. Karjatee. 8. Siseõu.
9. Iluaed ühes muruplatside, lillede, ilupõõsaste ja puudega. 10. Mängumuru. 11. Õpetajate aed peenramaa, marjapõõsaste ja viljapuudega. 12. Õppe- ja tööaed. 13. Kooli puistu. 14. Paadisild ja veetaimede asukoht.
15. Kompost. 16. Jõgi. 17. Sillad. 18. Kaitse ülesannetega hekk (tuulte vastu). 19. Kaitse ülesannetega põõsastara (astlad, ogad). 20. Pügatav elavaed. 21. Elavaed kaitseks tolmnu ja tuulte vastu (2—3 m kõrge). 22. Pügatav elavaed, madalam. 23. Kaitse ülesandega põõsastara, vaba vorm. 24. Vabalt õitsev põõsastara.

Perspektiivi- ja värviõpetuse puudusi algkoolis.

K. Merilaid.

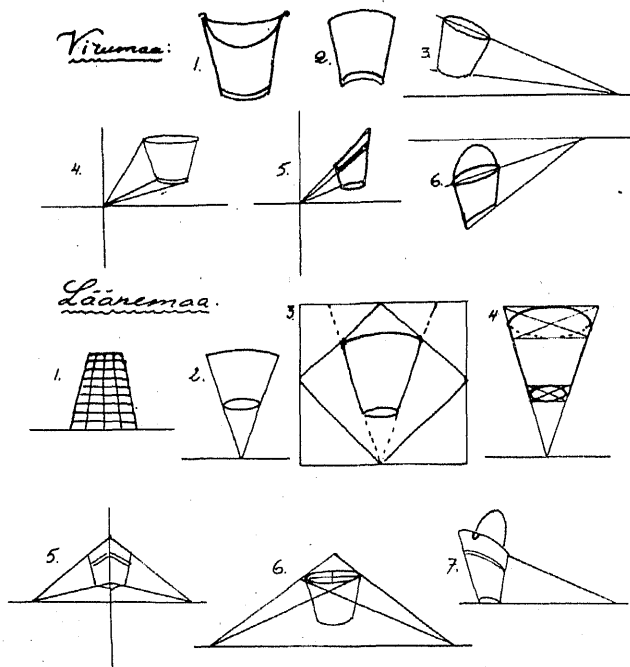
Tartu linnas, Läänemaal ning osaliselt Virumaal korraldatud joonistamise test oli tänuväärt üritus, mis tõi esile nii mõnegi puuduse joonistamiseõpetuses ja näitas, kui kõrge võib olla algkooli joonistamise tase ühe nädalatu tunni juures 5. ja 6. klassis.

Et saada ülevaadet õpilaste perspektiiviteadmistest, tuleb peatuda testi p.p. 15 ja 20 juures.

P. 15: „Joonista pliiatsiga allolevasse ruutu pang perspektiivis (püstseisandis) pealpool silmapiiri.“

Arvesse võttes võrdlemise väikest joonist (2—3 cm), ei saa selles punktis õiget perspektiivi (rõhtse ringi perspektiivi) palju arvestada; hindamisele tuleks ainult pange õige seisangu taipamine pealpool silmapiiri, s. o. kas õpilased on kujutanud pange alumise ringi ellipsina ja pealmise ringi poolellipsina kõverusega üles. Neid õpilasi oli Tartus 40% ümber.

Lehitsedes teste paistis silma järgmist: osa Läänemaa õpilasi on pange asemel joonistanud midagi muud, näiteks — lambi, kuubi, Eestimaa kaardi jne. Üks kool terveni oli joonistanud paja allpool silmapiiri ja paljud pole seda ülesannet lahendanud. Kahe kooli õpilased Virumaal lahendasid kõik selle ülesande rahuldavalt. Kõige sagedamini esineb tüüp — Virumaa 1. ja 2. (v. tabel 15). Veidrusi, mis tõendavad ümmarkehade perspektiivi meetodiliselt ebaõiget käsitsemist (silmapiirile on võetud koonduspunkt), esineb rohkesti Virumaal ja Läänemaal, Tartus aga paaril juhul (v. tabel 15).

Tabel testi p. 15. juurde.

P. 20: „Joonista vesivärvidega allolevasse ristkülikusse maantee telefonipostidega tasasel maastikul.“

Kuna testis pole selgesti üteldud, et telefonipostid ja maantee peavad kujutatud olema perspektiivis, siis Tartu õpilastest 8%, Virumaa õpilastest 9% ja Läänemaa õpilastest 10% ei näidanud oma perspektiivioskusi ja kujutasid telefonipostid frontaalselt, asetades seejuures nad üksteisele nii lähedale, et

nende vahemaa pole kuigi suur (v. tabel p. 20 juurde, joonis 1). Mõned üksikud õpilased on seda taibanud ja joonistatud üheainsa posti. Õigele lahendusele — joonistada frontaalne postide rida pildi kaugemale plaanile — ei tulnud keegi.

Osa õpilasi on osutanud häid ja rahuldavaid teadmisi perspektiivis. On aga palju puudusi ja nendele juhin siin tähelepanu.

1. Tööd pole alustatud silmapiirijoonetõmbamisega, vaid kohe maantee ja telefonipostide joonistamisega, suunates neid ei tea kuhu (v. j. 2, 3 — silmapiir hiljem tõmmatud, 4 — mõlemal pool maanteed sinine taevast, 14, 16 ja 30 — taevast polegi).

2. Õpilane on silmapiirijoonet võtnud, kuid koonduspunkt on väljaspoole pildipiire võetud (Tartus 9%, Läänemaal 19% ja Virumaal 20%. V. joonis 3 ja 17). See juhtum on hiljem, kui õpilasele on selge silmapiiri mõiste ja teadmine, et rõhitud rööpjooned, kui nad on juhuslikud, koonduvad silmapiiril, lubatav ja koguni soovitatav; algul aga tuleks koonduspunkt võtta ikka pildipiiridesse. Selles mõttes pole juhtum 4 ja 31, kus osa telefonipostist on väljaspool pildipiire, ka hea, sest siin ei näe õpilane postide järkjärgulist lühenemist, ja viga ongi sees.

3. Et maantee jooned silmapiiril ühtuvad ja telefonipostid kaugenedes vähenevad, kuni silmapiiril post muutub täpiks, seda ei tea ligi 20% õpilastest (v. joonis 8, 9, 10 ja 31). On palju juhtumeid, kus koonduspunkt on võetud allpool või pealpool silmapiiri (v. joonis 5, 6 ja 7).

4. Eksitud on telefonipostide paigutuses. 1. Postid on asetatud üksteisele liiga lähedale — eriti tütarlaste töödes (v. joon. 12 ja 28). Tähendatud joonisel on näha salapäraseid punktjooni: esimeses (12) lähevad punktjooned üle ühe posti, teises aga (28) ühest postist teise ja mööda posti nurgast nurka. Vist on õpetaja seletanud postide vahemaa vähenemist diagonaalide abil (v. joon. 13 — ühe Läänemaa tütarlapse oma), aga õpilased pole sellest aru saanud. 2. Postide vahemaa ei lähe kaugenedes kitsamaks, nagu näha joonisel 13, vaid läheb laiemaks (v. joon. 11 ja 31).

5. Postid ei lähe kaugenedes peenemaks — (v. joon. 11) — ja on tihti-peale puuhalu taolised (v. joon. 2 ja 17).

6. Postid on viltu või koguni risti teeäärrega (v. joon. 14, 15 ja 16).

7. Postid on mitmesuguses kõrguses (v. joon. 21, 22 ja 23).

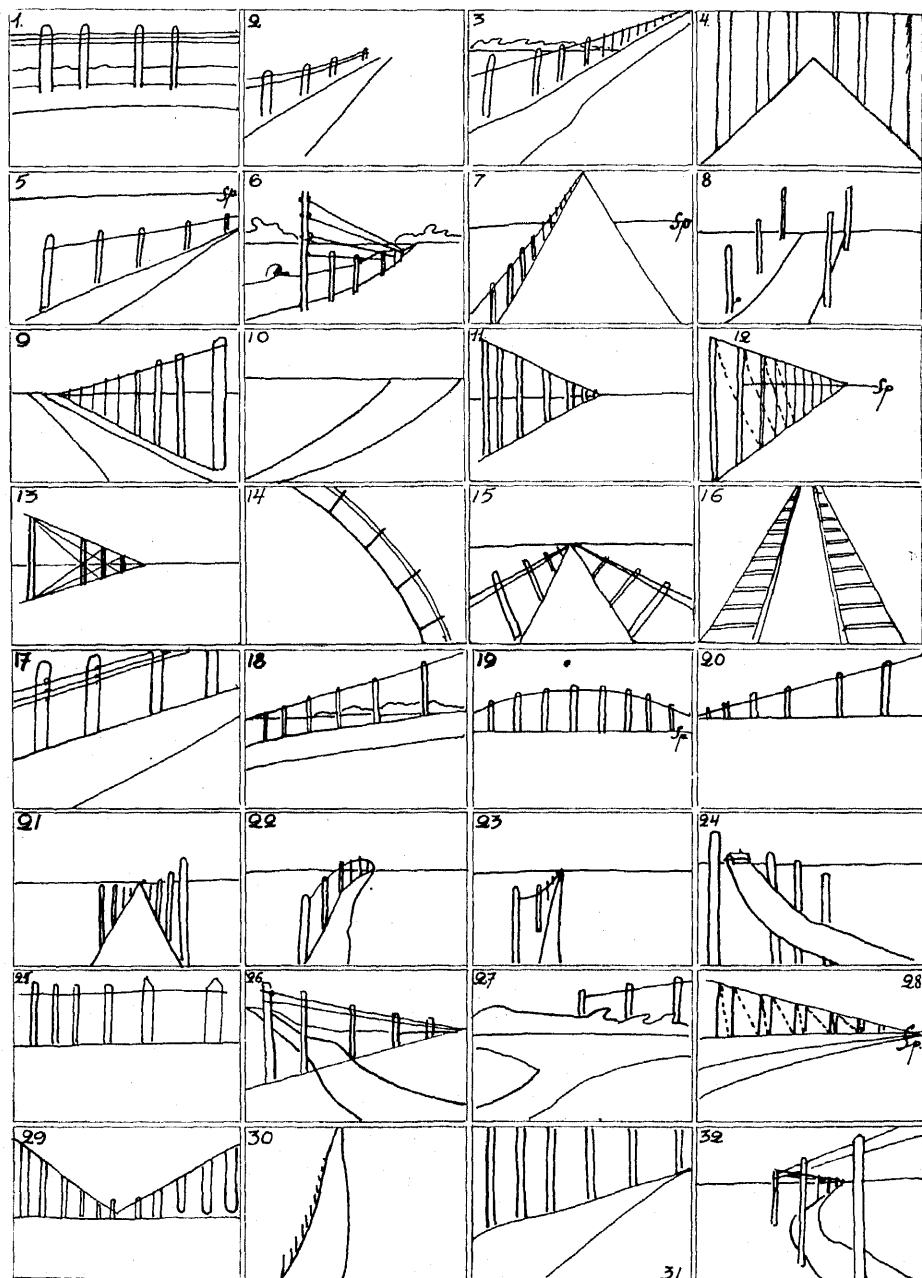
8. Kaugemad postid on kõrgemad (v. joon. 18).

9. Traat algab esimesest postist — (v. joon. 5) — ja mõnikord läheb posti keskest läbi (v. joon. 17).

10. Veidrusi: a) vaatepunkt maapinnal (v. j. 20 ja 29), b) postid asetsevad mäenõlvakul frontaalselt, kuid nende vahemaa vasakule poole läheb kitsamaks (v. j. 25); c) postid asetsevad silmapiiril ja lähevad mõlemale poole madalamaks (v. j. 19), ja d) maantee ripub õhus (v. j. 24).

11. Maantee ja telefonipostide paigutuses — ülesande ilusa lahendamise mõttes — torkavad silma järgmised vead: a) Läänemaa õpilastest on 18%, Tartu 22% ja Virumaa 40% võtnud vaatepunkti liiga kõrgele, justkui oleks maantee joonistatud kuskilt kõrgelt torni otsast (v. j. 23 ja 30); b) tasakaalu puuduse all kannatab ligi 10% töid: maantee ühes telefonipostidega on asetatud pildi ühele poolele ja teine pool on tühjaks jäetud (v. j. 11 ja 23), ja c) taevast on kujutatud õige kitsa ribana, või sageli teda polegi (v. j. 30).

Silma satub siiski ka töid, mis õpilase heast maitsest tunnistust annavad. Tabelis p. 20 juurde on toodud üks huvitav postide paigutus (v. j. 32).

Tabel testi p. 20. juurde.

Joonised 1—32 on pärit: 1, 4, 15, 17, 21, 29 ja 31 — Tartust; 3, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 20, 22, 23, 25 ja 27 — Virumaalt ja 2, 6, 9, 13, 14, 16, 18, 19, 24, 26, 28, 30 ja 32 — Läänemaalt.

Need ülaltoodud puudused maantee ja telefonipostide joonistamisel on osalt algkoolile vabandatavad, sest perspektiiv on liiga abstraktne aine tihti-peale 12-aastastele õpilastele. Aga kõigi selle juures peab algkooli lõpetaja ikkagi midagi teadma, kõige vähemalt seda, et 1) kaugenedes väheneb asja nähtav suurus ja 2) rõhtsed rööpjooned, kui nad pole frontaalsed, koonduvad ühte punkti silmapiirile. Samuti peaks lõpetajal aimu olema rõhtse ringi perspektiivist. Vastasel korral puuduks aluspind, millele võiks ehitada keskkooli joonistamise kursust, ja see viiks keskkooli joonistamise taseme alla.

Värviõpetust käsitlevad testi punktid 1—10. Neist 5 ja 6 näitavad, kui palju on õpilastel aimu värvide spektrist, mis on värviõpetuse aluseks.

P. 5. „Nimeta punase värvi täiendvärv.“

P. 6. „Nimeta sinise värvi täiendvärv.“

Kui palju oli neid õpilasi, kes mõlemale küsimusele õieti vastasid? Tartus oli neid ligi 16%, Virumaal 9% ja Läänemaal 19%.

See väike % näitab, kui vähe meie koolides on rõhku pandud värviõpetusele, mis tegelikus elus on suure tähtsusega.

Nimetatud protsent on tõeliselt veel väiksempi, sest p. 6 figureerivad vastused: kollane, oranž ja ruuge.

Hindamiskomisjon pidi need vastused kõik õigeks võtma, sest 1) ruuge esineb füüsika oskussõnastikus oranži kõrval, ehkki ta on kollakaspruun värv, 2) oranž on sinise täiendvärv kuuevärvilises spektris, mille järgi paljud õpetajad täiendvärve käsitlevad, ja 3) kollane on sinise täiendvärv kaheksavärvilises spektris.

Kuuevärviline spekter ei anna õigeid täiendvärve — seega oranž pole sinise täiendvärv, vaid seda on kollane. Kui oleks testis küsimus olnud: nimeta kollase värvi täiendvärv, siis 6-värvilise spektri järgi on vastus — violet — ultramariinsinise asemel.

Et hoiduda segaste teadmiste andmisest õpilastele, tuleb värviõpetust käsitleda kaheksavärvilise spektri abil. Tutvuneda 8-värvilise spektriga võib A. Rummeli „Ilustamise“ kaudu.

Sel puhul tuleks ümberkorraldamisele õpilase värvikarp, sest suurem osa õpilasi ei evi värvikarpi, mis võimaldaks korraliku kaheksavärvilise spektri valmistamist. Kolme-nelja värviga pole siin midagi ette võtta. Näiteks violettvärvi segamiseks ei saa iga punast ega iga sinist värvi võtta, vaid need värvid peavad peegeldama rohkesti violettikiiri, vastasel korral saame mingisuguse violettpruuni värvitooni. Sama lugu on ka rohelise värvi segamisega. Kust võtab aga algkooli õpilane niisugused põhivärvid, mis annavad ilusaid puhtaid violet-, rohelisi jne. toone? Järelikult peaks algkooli 4. klassi õpilase värvikarp sisaldama 8 spektrivärvi: kollane (00), oranž (13), punane (25), violet (38), u. sinine (50), rohekassinine (63), roheline (75) ja kollakasroheline (88). Lisaks neile veel must ja valge (Ostvaldi värvikarbi numbrid).

Kodumaal valmistatud värvidest kõlbaks selleks otstarbeks „Saturni“ poolt välja antud valgest plekist karp, mis sisaldab ülalmainitud värve. Värvide ärakulumise puhul võib uue osta ä 3 senti tükk. Kahjuks on tööstus „Saturn“ oma värvid kõik ühe numbriga „50“ märkinud. Kui lapsel lõpeb näiteks rohekassinine värv (63), siis on teda raske osta, sest ta kuivalt sarnleb rohelisega (75). Iga värv tuleks oma numbri alla panna.

Kodumaa värvid pappkarpides pole koolile kuidagi otstarbekohased: nad määrduvad, lähevad katki ja — peasi — pole segamiskohta.

Igatahes tuleks õpetajail õpilastele abiks olla värvide hankimisel.

Värviõpetuses, mis toimub 4. klassis, võiks läbi võtta: 1) alg- ja segavärvid, 2) külmad ja soojad värvid, 3) täiendvärvid, 4) mustjad ja valkjad värvid, 5) erapooletud värvid ja 6) algeline õhuperspektiiv.

Selle töö puhul nähakse, kui väga palju toone võib segamise teel saada kümnest värvist, ja õpilase tööd muutuvad aja jooksul toonirikkamaks.

Vaadeldes õpilaste poolt värvitud maastikke — (testi p. 20) — torkab silma just värvivaesus. Harva, väga harva tunned värvirõõmu.

Osalt on see tingitud sellest, et õpilase värvikarbis on vähe värve ja neidki väheseid värve ta ei sega, vaid võtab neid värvilt ja laob paberile üksteise otsa, tihtipeale väikese kuiva pintsliga.

Osalt aga võib esinevaid puudusi seletada sellega, et nimetatud töö tegemiseks oli õpilasel vähe aega. Ilma palju mõtlemata kattis õpilane paari värviga pinnad ära, et aga tööd lõpetada, kuna seesama õpilane ka oma kehvade värvidega paremini oleks töö ära teinud, kui selleks enam aega oleks olnud.

Allolev tabel tõendab seda, et testi täitmise 50 minuti jooksul on natuke raske ülesanne ja suur osa õpilasi kas ei lõpetanud viimast tööd (maastik telefonipostidega) või jättis ta tegemata.

Koolide asukoht	Lõpetamata töid	Tegemata töid
Tartus	23%	2%
Virumaal	27%	7%
Läänemaal	48%	12%

Ühes Tartu algkoolis korraldati mõni aeg hiljem testi viimast ülesannet, andes selle tegemiseks 50 minutit, ja tagajärjed olid hoopis teissugused: tööd olid ilusad ja värvirõõmsad.

Nii siis, testi p. 20 ei ütle palju selles suhtes, kui võrd hästi oskavad lapsed värve töösse rakendada, ja lohakalt ning „metsikult“ värvitud töid — (maantee hele oranž, maa — mürgine roheline, taevast — tume sinine ja telefonipostid pigimustad) — võiks vabandada.

Väledad õpilased aga, eriti linnalapsed, suutsid testile määratud ajaga anda täiesti rahuldavaid ja häid töid.

Lõpuks tähendan, et paljud õpilased ei alga pildi katmist õiges järjekorras. Kaetakse algul kohe telefonipostid, kuna õigem oleks alata heledatest toonidest ja lõpetada tumedatega.

Pillimuusika algkoolis.

R. Päts.

Rõõmustavalt on pillimuusika üritused paari viimase aasta jooksul ka meie algkoolis soodsat pinda hakanud leidma ja mitte ainult Tallinnas, kust asi arvatavasti kindlama algatuse ja tõuke on saanud, vaid ka teistes linnades ja koguni maalgi. See tõendab, et meie õpilas- ja õpetajaskonnas on musitseerimiskalduvusi ja nüüd need kalduvused avalduvad tegelemises kooliorkestritega, mis on asutatud enamasti eraettevõtetena ja kannavad puht-ideelist laadi.

Kujuka ülevaate selliste kooliorkestritega tehtud töist pakkus Tallinna linna koolivalitsuse algatusel (kes, olgu tähendatud, väga häätahtlikult on suhtunud koolide pillimuusika harrastusile) korraldatud Tallinna ja Nõmme algkoolide orkestrite esinemisõhtu 10. märtsil s.a. Seal esines mitte vähem kui 13 orkestrit väga mitmekesiste koosseisudega, kes oma rõõmsa musitseerimisega näitasid, et nad on suutnud lühikese aja jooksul suure töö ära teha, eriti arvestades seda, et orkestrijuhtidel on tulnud, rääkimata pillimängu tehnilisest õpetamisest ja koosmängu harjutusist, ka endal aranžeerida kõik mängitavad palad ja noodidki igale mängijale välja kirjutada. Sellest suurest ettevalmistavast tööst, mis oma ajaviitlikkuse poolest sageli ületab kõik need ajakulutused, mis pandud otseseile orkestriharjutusile, ilmselt aru saades, korraldaski Tallinna linna koolivalitsus algkoolide orkestrite esinemise, — et ülevaadet saada nende tegevusest ja võimetest ning selgusele jõuda, kas ei oleks võimalik kuidagi üritada mõnede orkestritüüpide standarisereerimist eeldusega, et see aitaks repertuaari muresemise küsimusest keskendatumal kujul üle saada ja võib olla ka üldse asja edukamasse arendamisse puutuvaid küsimusi selgepilgusemalt lahendada. Selles mõttes see Tallinna linna koolivalitsuse ettevõtte pälvib tänumeelset allakriipsutamist.

Nüüd järgmise sammuna asjaomaseis ringkonnis tuleks vaid selgusele jõuda mõnes veel tumedas küsimuses, et tulemusile hiljem ehitada midagi kindlamat. Aga vaadete erinevuse tõttu siin vast raskused algavadki.

Eelmainitud esinemisel selgus, et meie algkoolide orkestrikoosseisud on praegu väga erinevad. Neist tuleks nimetada järgmisi: 1) viiulpilli-, 2) mandoliini-, 3) mandoliini- ja kitarr-, 4) segatüüpi: viiulite ja kitarridega, 5) segatüüpi: okariinode, mandoliinide ja kitarridega ja 6) vilepilli-orkestreid. Seejuures paljud orkestrid tarvitavad saatepilliks veel klaverit ja mitmekesiseid löökmänguriistu, milliseist eriharrastuse osaliseks on saanud ksülofon.

Kui nüüd küsimus kerkib, milline neist koostisest kõige enam vastab meie algkoolile, siis selle lihtsa küsimuse lahendamine ei olegi nii kerge kui esialgu näib. Asja lähemal vaatlusel ilmneb kollisioone.

Väljudes kunstilis-pedagoogilisest, seejuures ka praktilisest n.ü. elulähedast seisukohast, ideaaliks tuleks seada kahtlemata viiulpillide orkester. Viiulimängu õpetamisel oleks maksimaalsel määral positiivseid omadusi: muusikalises mõttes see oma kõlailult ja pakkuvuselt ületab kõik teised võimalused, kasvatuslikult see toetub kõige tõsisemaile aluseile ja puhtpraktiliselt on omandatavad omadused hästi rakendatavad ka peale kooli lõpetamist, eriti kui õpilasel sel alal on ilmnenuid kalduvusi edasitöötamiseks. Ka repertuaari mõttes esitab maailma muusikakirjandus sel alal väga rikkaliku materjali. Nii näivad viiulil kõik omadused olevat asuda eelistatud seisukohale meie kooli-orkestris. Kuid asjalikumalt viiulpillide orkestri organiseerimise ja selle

edasiarendamise võimalusi vaadeldes selgub, et see meie algkoolides oleks raskesti läbiviidav, nimelt ränga ajanõudlikkuse tõttu, mis selleks tarvilik; ka näib, et algkooli lauluõpetajate enamik ei ole küllaldaselt ettevalmistatud selle ala ulatuslikumaks juhtimiseks. Enne kui viiulimänguga sellise tasemeni jõuda, mis lubaks vastuvõetava koosmängu harrastamisele asuda, tuleks õpetajal oma kasvandikega sooritada süstemaatiliselt korraldatud põhjalik individuaaltöö vähemalt paari aasta jooksul. See töö peaks jätkuma isegi siis, kui avaneksid võimalused esialgseks koosmänguks. Selline töö kannaks ju tõesti väärikat vilja, kuid nagu eelpool öeldud — raske on eeldada, et kooli lauluõpetajal, kel juba nügi on rohkesti lisakohustusi, leidsuks niipalju vaba aega, et toime tulla nende nõudlike ülesannetega, mis seab viiulpillide orkestri väljaarendamine. Oleks ju mõeldav pillimuusika jaoks eriõpetaja palkamine, kuid, nagu teada, see ei ole teostatav vastavate krediitide puudumisel. Nii jääb järele vaid leppida olukorraga — kus on õpetajal oskusi, tahtmist, palju vaba aega ja soodsaid võimalusi asja läbiviimiseks, sääl seda tuleb soojasti tervitada; pole seda aga mitte, siis tuleks piirduda vaid nende õpilaste rakendamisega, kes väljaspool kooli oma mänguõpinguid arendavad. Tallinna ja Nõmme orkestrite esinemisel rahuldasiid oma mängutehniliselt kvaliteediti kõige vähem just viiulpillide orkestrid, välja arvatud need, kus, nagu hiljem selgus, õpilased peale koolitööd ka eraviisil süstemaatilist õpetust saavad, ja need, kus oli juba vanemaid õpilasi.

Mandoliinide ja kitarride orkestri kunstilise pakkuvuse võimaluste suhtes võivad maitsed erineda, aga nende pillide kasutamisel ei saa mööduda puht-praktilistest seisukohtadest: 1) need on pillid, mis kodudes juba laialt on levinud*) ja 2) ühenduses oma käsituslaadiga nad võimaldavad õpetamist korraldada rühmade viisi, mis annab suurt aja kokkuhoidu ja loob enam-vähem normaalse olukorra töötamiseks. Õpilasele on pilli käsituslaad, mis toetub viiuli võtete põhimõtetele, kuid mandoliini pügaldatud võttelaua tõttu on märksa lihtsam, kergelt vastuvõetav ja soodsate muusikaliste eelduste juures lubab võrdlemisi hoogsalt edasijõudmist.

Mandoliini orkestri koosseis oma struktuurilt erineb kvinteti põhimõtetele rajatud viiulpillide orkestri omast sellega, et lisapillidena tulevad siia arvesse veel mandoola ja pikkolo-mandoliin.

Tuues siin mõlemate koosseisude skeemid, selgub üldjoonis nende erinevus üksteisest:

mandoliinide orkester:		viiulpillide orkester:	
	häälestus		häälestus
pikkolo-mandoliin	$c^2 g^2 d^3 a^3$		
mandoliin (I ja II)	$g d^1 a^1 e^2$	viiul (I ja II)	$g d^1 a^1 e^2$
alt-mandoliin	$c g d^1 a^1$	viola	$c g d^1 a^1$
mandoola	$G d a e^1$		
bass	$C G d a$	v.-cello	$C G d a$
kontrabass	$E_1 A_1 D G$	kontrabass	$E_1 A_1 D G$

Mandoliinide orkestri koostamisel võiks koosseisu väljaarendamise järjekord kujuneda sõltuvalt ainelistest võimalustest. Esmajärjekorras on tarvilikud mandoliinid (näit. 6 I ja 4 II), mandoolad (2) ja kontrabass (1—2), siis altmandoliinid (2). Suurendades mandoliinide (I ja II) arvu tuleb suhte-

*) Nagu Tallinnas korraldatud ankeedist selgus, omavad vähemalt 15% algkooli õpilastest kodus mandoliini või kitarrid.

liselt ka madalamate pillide arvu suurendada, kusjuures koosseisu tulevad viimases järjekorras pikkolo ja bass. Odavamate mandoliinide hinnad on umbkaudu järgmised: pikkolo ja mandoliin 11—15 kr., alt-mandoliin 15—18 kr., mandoola 18—23 kr., bass 32—40 kr. ja kontra-bass 58—70 kr. Eelistatavamad oleksid lameda kujuga n.n. portugaalia tüüpi pillid. Need on heljuvama, lahtisema kõlaga. Orkestris oleks soovivat tarvitada ühekordsete keeltega pille — see võimaldaks täpsemat kõlapuhtust ja vähendaks õpetajale tunduvalt pillide häälestamisega seoses olevat ajaraiskamist, mis on üheks tülikamaks osaks orkestri harjutusel. Kui ma ei eksi, siis mandoliini orkestri üldine kõlaümarus võidaks vist tublisti, kui tarvitatavate tselluloid-plektronite asemele mängimise abinõuna tuleksid kasutamisele vildist või kummist plektronid.

Tallinnas ja vististi ka mujal levinud keelpillide orkestrid on enamasti segatüüpi: sinna kuuluvad mandoliinid, kitarrid, sageli balalaikad jm. Need koosseisud on selliselt kujunenud põhjusel, et paljudel õpilastel niisugused pillid juba on olemas ja koolis neid on tahetud rakendada. Kuid kõla ja käsitlusühtluse mõttes aga oleks soovivat orkestri väljaarendamisel hoiduda ühe pillitüübi poole. Minu arusaamise järele puhtmandoliini orkestri tüüp on selliseist keelpillidest kõige praktilisem. Kitarride kõla on ju võrdlemisi pehme, kuid need pillid ei lase end küllalt paindlikult rakendada lasteperes, eriti ühenduses mandoliinidega. Seevastu aga nende pillide kasutamine lihtsate laulude saatemängude sooritamiseks on küllaltki mõeldav. Okariinod ühenduses kitarride ja mandoliinidega, nagu see üksikuis kooles tarvitusel, ei paku kõlalist sobivust ja üldse nad oma kõlalise ebatäpsuse, õõnsavõitu tooni ja ka väikese ulatuse tõttu pakuvad liiga piiratud võimalusi.

Balalaikade orkester on ühtlase kõlapinnaga ja umbes samalaadseid võimalusi pakkuv kui mandoliinide orkestergi. Vene rahvusliku pillina balalaika jääb arusaadavalt eriharrastuseks enamasti vaid vene koolidesse.

Mandoliinide orkestri repertuaari aranžeerimise eest tuleb õpetajal enamasti vist endal hoolitseda, ehk siis võimaluse korral kasutada kolleegide poolt aranžeeritud palasid. Kuna mandoliinide ja kitarride kõla on üldiselt sentimentaalsusse kalduv, siis sellelaadne muusika ongi neile pillidele rohkem omane. Ka tantsuviisid sobivad hästi. Muidugi ei tarvitse sellepärast ka tõsisema repertuaari harrastamisest hoiduda.

Väga vana ja endisil ajal rohkesti tarvitatud, kuid nüüd uudne on eriline pillitüüp nn. vilespill. Ja vilespilli muusika harrastus, mis eriti Saksaja Inglismaal kodu- ning koolimuusika harrastusena viimaseil aastail laialt on läbi löönud, hakkab siingi pikkamööda esimesi samme astuma. Kui vilespill pole meil veel koduse pillina levinud, siis seda küll arvatavasti põhjusil, et 1) omab dünaamiliselt vähepaindliku, liig asjaliku, võib-olla isegi jahedavõitu tooni, mis pole eelistatav intiimseks koduseks sentimentaalitsemiseks, ja 2) meil on puudunud ka vastav tööstus nende produtseerimiseks. Ent koduseks musitseerimiseks kõigeetõsisemal alusel, kodumuusika ansambli harrastamiseks, muusikalise maitse arendamiseks ja üldse muusikalisele kasvatusesele kindla aluse panemiseks tohiks sellel pillil olla soodsaid eeldusi, seda enam et oma käsitlusviisilt ta on lihtne ja hinnalt vastuvõetav, eriti seitsaadik kui kodumaa tööstus neid pille hakkas produtseerima.

Asjale lähenemiseks olgu siin toodud selle pilli kohta mõningaid andmeid.

Vilespilli algkujuks tuleb pidada tavalist pajupilli või puuvilet, mis tuntud peaaegu kõigi rahvaste juures juba sajandeid tagasi. Umbes XV sajan-

dist alates kuni romantika ajastu (s.o. XVIII s.) alguseni see pillitüüp (tuntud flüte douce, recorder, Blockflöte, Schnabelflöte nime all) oli üks laiemalt levinuid kodu- ja kirikumuusika harrastusel, iseäranis üheskoos lauluga. Hiljem, romantika ajastu algusel, see pillipere oma kiretu, kaane, rahuliku ja valjult tõsise iseloomu ning ka värvilise ühekülgsuse ja tehnilise primitiivsuse tõttu kaob üldiselt tarvitusest ja loovutab oma koha tehniliselt täiuslikumaile ning värvikamaile instrumentidele, mis rohkem sobilikud aja raamidesse. Algab võidukäiku sümfooniline muusika, mis tänapäeval on viinud kuni kõlavärvidega žonglöörimiseni. Nüüd viimaseil aastail kõikjal kultuurmais alanud liikumisega kodu- ja koolimuusika huvides see pillipere, restaureeritud ja viimistletud kujul, on võitnud endale jälle kindla koha — just neis kõnesolevats keskusis. Eriolist sobivust selleks osutab kõigepealt muidugi ta lihtne käsitus, siis paindlikult mitmekesine kasutatavus (soolo pillina, kõigemitmekesisemate ansambelitenä, orkestrina, sobivus lauluga ja mitmesuguste keelpillidega) ja lõppeks arusaadavalt ka ta vanaklassikalistele polüfoonilistele traditsioonidele rajatud literatuur (Teleman, J. S. Bach, Händel), mis muusikalise maitse kujunemise rajab kindlale pinnale ja on nagu vastukaaluks sellele väärtusetule, sageli vaid erootitsevale „šlaager“-muusikale, mis tänapäeva elus tugevat ülekaalu on võtnas.

Vilepillide perre kuuluvad nelja liiki vileid: sopran in c², alt in f¹, tenor in c¹ ja bass in f. (Vilepilli nimetatakse ta madalama tooni järgi, mis on ühtlasi pilli põhitooniks.) Pillide ulatus on üle 2 oktaavi ja käsitusviis kõikidel (sopr., alt, tenor, bass) täitsa ühesugune. Orkestri asutamisel on soovitav alata sopraan-pillidest. Muretsedes neid õpilastele tükki 10, võib peale lühiajalist õpinäut juba peagi 2-häälsete rahvalaulude mängimisele asuda (C, F või G duuris). On mängimises edukat edasijõudmist märgata, siis võib koosseisule liita paar alt-vilepilli (in f¹) kolmandat häält mängima ja hiljem 1 tenor (in C¹) ning 1 bass (in f) neljanda ja viienda hääle jaoks. Nii kujuneb orkestri koosseis kvinteti põhimõttel:

Sopran I in c ²	Alt in f ¹
Sopran II in c ²	Tenor in c ¹
Bass in f*)	

Sopranite arvu suurendades tuleb muidugi ka teiste pillide arvu vastavalt suurendada. Kuna need pillid on üsna kergelt puhutavad ega nõua mingit jõulist tegevust, aga asjatundlikul juhtimisel annavad ümara n.ü. valmistooni, siis võib juba 2. või 3. algkooli klassist algades asjahuvilisi õpilasi vilepilli harrastusele rakendada. Umbes 2—3-kuise süstemaatiliselt ettevalmistatava töö järele võib asuda juba lihtsamate orkestripalade õppimisele. Kui on asjale õige alus pandud, siis areneb see ladusalt ning kiirelt. Isiklikest kogemustist võiksin näitena märkida, et alates täitsa algusest 6-kuise töötamise järele meie orkestri repertuaari tekkis ettekandevalminä rida eesti ja ungari rahvalaule ja -tantse ning kaalukama töönä J. Sibeliuse ballaad koorile ja orkestrile „Ateenlaste laul“. Seejuures orkestris kaastegevate õpilaste päritolu klasside järgi oli järgmine: 3 kl. — 11 õpil., 4 kl. — 28 õpil., 5 kl. — 12 õpil. ja 6 kl. — 6 õpil. ning üksikute pillirühmade ja orkestri koosmängu harjutusteks kasutasime umbes 4 tundi nädalas.

*) A. Kristali muusikariistade tööstuses, kes neid pille kodumaal ainukesena valmistab, on nad saadaval järgmistele hindadega: sopr. 3 kr. 75 senti, alt 8 kr. 75 senti, tenor 12 kr. ja bass 21 kr.

Vilespilli käsituslaadist rääkides tuleb märkida, et kuigi pill annab puhudes n. ü. valmis tooni, on siiski äärmiselt tähtis, et puhumine toimuks pilli iseloomule vastavalt, s. t. tooni kõlailu selguse ja rütmilise täpsuse mõttes on vaja kõik algharjutused sooritada n. n. non legato (mitte seotud) mängulaadis, nii et iga tooni puhumisel keel teeks pehme liigutuse justkui hääldades silpi „dü“. Hoolega on vaja jälgida, et lapse sõrmekesed õpiksid kindlusega pilli auke katma — see kindlustab puhta, kõrvalhelidest segamatu tooni. Pillipuhumine peab toimuma teatud tagasihoidlikkusega, kuid seejuures rahuliku kindlusega. Algharjutustel sopraanvilespilli käsitusel on soovitatav väljumispunkti võtta noot g ja sellest toonirida üles-allapoole järjest laiendada esiteks oktaavi piires, hiljem kuni a³-ni ja siis juba kuni c⁴. Vilespilli esiküljel on sõrmede jaoks 7 auku, tagaküljel üks auk pöidla jaoks. Kattes kõik augud saame pillil madalaima tooni ja järjest auke avades diatoonilise duur-heliredeli. Järgmises oktaavis on mõne vähese erandiga täpselt samasugused võtted, aga ainult poolavatud tagumise auguga, mis võimaldab ülepuhumise. Kromaatiliste vahehelide jaoks on kombineeritud võtted. Kätesaadavad on vilespillil kõik kromaatilised vahehelid peale kahe alumise (seega näit. C-vilespillil puuduvad pilli 1. oktaavi cis ja dis), kuid orkestri mängus need on vajaduse korral ülekanntavad järgmisele madalamastmelisele vilespillile, kus nad on kergesti kätesaadavad.

Nagu eeltoodust näha, vilespillide orkester oma konstruktsioonilt sarnleb tublisti viiulpillide orkestrile. Siia juurde, nagu iga teisegi ansambli juurde, on hästi rakendatavad ka kõige mitmekesisemad löökmänguriistad, mis lisavad orkestri ettekandele tublisti rütmilist elavust ja värvikust. Neist võiks nimetada: väikest trummi (hind 25 kr.), suurt trummi (45 kr.), nuiaga löödavat vaskplaati n. n. taldreku (10 kr.), siis trianglit (1 kr. 50 s.), tamburiini (3—5 kr.), kuljuseid (3—5 kr.), kastanjette (5—6 kr.), kellamängu (35 kr.) ja ksülofoni (20 kr.). Saatepillina võiks kõneste tulla ka kannel, mis oma õrna kõlaga sobib hästi samakõlaliste vilespillidega. Käsitluse lihtsuse mõttes sel juhul soovitatav valida akkord-kannel, mis võimaldab mängida mitmesuguseid valmis akkorde nii duuris kui mollis. Ka klaver ja harmoonium või orel, kus need on olemas, on ühendatavad vilespillide orkestriga.

Mis puutub vilespillide orkestri repertuaari, siis, kuna see ala siin on alles algastmel, tuleb orkestrijuhil alul lihtsalt lauluvarast sobivat, kergemat valida ja seda vastavalt aranžeerida ning käiku lasta. Hiljem, noodi lugemise ja mängutehnika kasvamisega võivad käsitlusele tulla ka mõned kergemad marsilaulud ja rahvatantsud, kusjuures viimaste aranžeeringu aluseks on materjalina küllaltki kasutatav A. Raudkats'i: „Eesti rahvatantsude“ noodilisa. Välismaal, näit. Saksas on ju õige palju valmisliteratuuri ilmunud. Kuid suurel määral on selles materjali, mis meie oludes mitmesuguseil põhjusil pole sobiv. Kasutatavad võiksid olla vahest mõned vihud A. Nagel'i (Hannover) juures R. Heyden'i toimetusel ilmunud tsüklist „Flötenspielbuch“. Sellest tsüklist vihk I (Sonderheft I) sisaldab mõningaid saksa matkalaule vilespillide kaasmängul, 2 austria talurahva marssi, 2 marssi kahehäälele vilesp. koorile ja 1 marss 3 vilespillile või vilespillikoorile kaasaegseilt heliloojailt. Sama väljaanne, vihk II (Sonderheft II), sisaldab juba nõudlikumat repertuaari, nimelt 16 kolmehäälelist mängupala vanadelt klassikutelt — J. S. Bach'ilt, Telemann'ilt ja Haydn'ilt ning Mozart'ilt. See on ehtne barokk-muusika, mis oma polüfoonilisel stiilil on ainulaadselt sobiv vilespillidele. Kõnesolevas vihus on muide terve

rida V. A. Mozart'i kompositsioone (menuetid jm.), mis kuulsa helilooja poolt loodud 8-a. poisikesena ja äratavad tähelepanu juba sellisena. Erilise silmapaistvusega erineb teistest J. S. Bach'i suurepärase „Bouree“. Kõikide loetletud palade partituurid on koostatud kõlatäpselt, s.t. et alt- või bass-vilespilli jaoks, mille põhitooniks on F, tuleb noteeritud partii transponeerida kvardi võrra madalamale. Mitmete palade juures on kasutatav ka viiuli- ja klaverimäng, missugused võimalused on äramärgitud. Igatahes need palad oma sisu tõsiseil aluseil baseeruva väljenduslaadi, vormi ja stiili suhtes on suure kunstilise-kasvatustliku tähtsusega. Siit samm edasi viib meid sama kirjastuse väljaandel ilmunud tsükli „16 Stücke aus Jos. Haydn's Flötenuhr“i juurde, mis sisaldab kõige mitmekesisemaid palasid (marss, menuett, fuuga, polonees, arietta j.t.) 3-le vilespillile (sopr., alt, tenor) või vilespillide koorile, kusjuures osa neist on 2 viiuli kaastegevusel. Ei ole kahtlust, et süstemaatilise töö järele ka see kõrge kunstilise väärtusega repertuaar muutub õpilasperele kättesaadavaks. Ja siis oleks vilespill oma otstarve täitnud. Siitpeale oleks vilespillil eeldusi juba ehtsa kodumuusika pillina levida ja mitte ainult intiimseks sentimentaalitsemiseks, vaid tõsiseks musitseerimiseks ja muusikalise maitse kasvatamiseks.

Kui kool jõuaks muusikalise kasvatuse ka instrumentaalmuusika alal viia ükskord niisuguseile aluseile, siis oleks ta sooritanud määratu suure töö muusika ja üldse esteetilise kultuuri huvides.

Leedu haridusprobleeme.

Haridusministri abi K. Masiliunas.

Leedu kool, nagu leedu kultuuri, on elanud üle mitu ajajärku. Neist kõige tähtsamad on järgmised kaks: ajad, mil Leedu peremeesteks olid võõrad võimud, ja ajajärk, mil Leedu riigi rajajaiks ja peremeesteks olid leedulased ise.

Me teame ja tunneme seda väga hästi, et meie naabrite haridus- ja kultuurialad on käinud sama teed, kui meie leedulaste omad, et meie seisukorra peremehed samasuguste abinõudega katsusid kõigiti tõkestada rahva kultuurilist arenemist. Seepärast tundub nagu oleks täiesti asjatu lugejaid häirida selle ebahuvitava Leedu haridus- ja kultuuriarengu ajaloolise ülevaatega. Kuid siirdudes oma otsesemale teemale, Leedu tänapäeva haridusprobleemi käsitlemisele, olen siiski sunnitud lühidalt juhtima lugeja tähelepanu minevikule, et anda umbkaudnegi kujutelm sellest, mida on teinud saksa okupatsiooni valitsus, mida oleme pärinud venelastelt ja mis siiani on tehtud leedulaste poolt.

Leedu kool omab vanu traditsioone. Need traditsioonid ulatuvad 14. sajandisse — leedu kirjanduse venekeelsesesse ajajärku. Huvitav on märkida seda, et just samal sajandil püüdis ka poolakad avaldada oma mõju leedu koolile. Nii näiteks oli a. 1397 loodud leedu haritlaste keskus Krakovis. Hiljem pöörsid poolakad oma tähelepanu Vilnole, püüdes saada oma huvidele kasu mõlema riigi unioonist ja ristiusu levitamisest. Kuid hoolimata suurest välisest survest ei lasknud leedulased siiski ennast mõjutada ümberrahvustamisele. Juba kõige varasemal aegadel osutas leedu rahvas suurt visadust ja vastupanu võitlemises ümberrahvustamise vastu. Nii ka Vilno koolid, milledest võrsus välja tuntu Vilno ülikool, mis alati pidas elavat kontakti rahva kultuuri ja rahvaga.

Pärast 1831. aasta mässu leedu kooliolud halvenesid. Vilno ülikool, kus õppis ja kasvas leedu haritlaste pere, suleti. Ajutiseks jäeti töötama ainult arsti ja teoloogia teaduskond.

Suleti samuti ka Vilno ülikoolile alluvad koolid. Nende asemele asutati vene valitsuse poolt vene koolid, kus õpetajaiks olid isikud, kes ei tunnud Leedumaa ja rahvast ega tema hädasid. Õpetajate peamine eesmärk oli püüde leedulasi venestada.

Pärast 1863. aasta mässu pidi leedu kool jälle kokku pörkama suurte raskustega. Kõik erakoolid Leedus olid vene valitsuse poolt suletud ja riigikoolid ümber korraldatud. See meie koolide seisukord on samuti tuttav meie naaberriikidele, kes ühise saatuse poolt olid määratud võõra võimu vastu võitlema oma vabaduse ja õiguste eest. Meile leedulastele oli see võitlus palju raskem, sest meil oli maksev leedukeelsete trükitoodete keeld, mida teised vene võimu all olevad rahvad ei tunnud.

Raske oli leedu koolide seisukord ka pärast 1905. aasta revolutsiooni, sellest hoolimata et siis oli juba trükitoodete keeld kaotatud ning mitmed teised õigused olid leidnud tunnistamist vene valitsuse poolt. Kuid leedu koolid ei katkestanud oma sidet rahva traditsioonidega ja hakkasid töötama illegaalselt. Tekkis suur salajaste leedu koolide võrk, mille vastu vene valitsus oli võimetu võitlema.

Samasuguste raskustega pidi Leedu kool kokku puutuma ka selles Leedumaa osas, milline oli langenud saksa võimu alla ja mida tuntakse ajaloos Väike-Leedu nime all. Siin saksa valitsus asus süstemaatilisele rahva saksastamisele, keelates täiesti igasuguse leedu rahvuluse väljendamise koolides. 1915. aasta andmete järgi pidas vene valitsus ülal Vilno kubermangus: 15 gümnaasiumi, 11 progümnaasiumi, 13 kõrgemat algkooli, 2 õpetajate seminari, 1 joonistamiskooli; Kaunase kubermangus: 11 gümnaasiumi, 9 progümnaasiumi, 16 kõrgemat algkooli, 1 õpetajate seminari ja 1 põllutöökooli; Suwalki kubermangus: 8 gümnaasiumi, 2 progümnaasiumi, 2 kõrgemat algkooli ja 1 õpetajate seminari.

Maailmasõja ajal, mil kogu Leedumaa langes sakslaste kätte, ähvardas meid kokkupõrge uute raskustega. Keskriikide ja Venemaa katastroofi tagajärjel leedulased, nagu teisedki Baltimaa rahvad, vabanesisid võõra võimu alt.

Saksa okupatsiooni valitsuselt võttis Leedu valitsus üle: 932 algkooli, 1 õpetajate seminari, 8 gümnaasiumi ja 11 progümnaasiumi. Need koolid olid suuremalt osalt leedu seltside ja komiteede poolt asutatud.

Esialgelt loodi kolm koolitüüpi: algkool, keskkool ja kõrgemad õppeasutused (koolid). Aastal 1920 avati kõrgemad kursused Vilno ülikooli traditsioonidega. Aastal 1922 need kursused reorganiseeriti ja nendest loodi normaalne ülikool. Ülikool koosneb seitsmest teaduskonnast: teoloogia-filosoofia, evangeeliumi-teoloogia, humanitaarteaduste, õigusteaduse, matemaatika-loodusteaduse, arsti ja tehnika teaduskonnast.

Maailmasõja ajal oli Leedu hariduslik tase madal. Koolid olid saksa okupatsiooni ajal sageli sääraسته isikute juhtida, kellel polnud tarvilikku haridust, kuna leedu haritud jõud olid Vene valitsuse poolt viidud Leedust Venemaale. Õpetajate koosseis oli moodustatud isikuist, kellel polnud selleks tööks tarvilikku haridust ja ettevalmistust ja kes olid lõpetanud vaid lühiajalised kursused.

Iseseisvuse aja jooksul laiendati koolide võrku ja 1933—1934. õppeaastal oli juba 2557 algkooli, 63 keskkooli, 68 gümnaasiumi ja 4 kõrgemat kooli. Kõigis algkoolides oli õppekeeleks võetud õpilaste emakeel. Vähemusrahvuste koolides, alates teisest õppeaastast, oli võetud ka leedu keel õppeaineks. Õppekeele järgi jagunesid koolid järgmiselt: leedu õppekeelega oli 3129, juudi 105, poola 15, saksa 14, läti 11, vene 4, segaõppekeelega 20 kooli.

Praegu on leedu kool raskes seisukorras ainult Klaipeda maakonnas. Aastal 1934 pidas Klaipeda direktorium ülal 237 algkooli, 2 keskkooli, 4 gümnaasiumi, 1 kurtummade kooli ja 7 kutsekooli. Nende hulgas oli leedukeelseid kooli ainult 11 algkooli ja 1 gümnaasium; kõik teised 240 kooli olid saksa õppekeelega. Viimasel ajal laienevad leedu keele õigused.

nagu see ka on ette nähtud Klaipeda statuudis. Seepärast Klaipeda koolides hakkab aegajalt üha rohkem kõvenema leedu rahvuslik vaim.

Leedu iseseisvuse ajal on koolivõrku niivõrd laiendatud, et näib, nagu oleks see küllaldane väikese Leedu territooriumi kohta. Kuna riigielu esimesil aastail hoolitseti küllaldaselt koolivõrgu laiendamise eest, on nüüd saanud aeg, mil valitsuse eesvõttel pannakse rohkem rõhku kvalifikatsiooni kõvendamisele ja koolide sisemisele stabiliseerimisele. Juba teist aastat tehakse tööd tulevase reformi kava väljatöötamise kallal. Esialgu arvati, et see koolide reorganiseerimine ei puuduta kogu koolide struktuuri ja organisatsiooni, vaid jätkub sellest, kui muudetakse koolide õppekavu ja avatakse mõned uued koolitüübid, või suletakse mõned senised. Kuid pärast täielist ja sügavamat tutvumist selle küsimusega ühes majanduslike kaalutlustega ja teiste maade koolide lähema tundmaõppimisega jõuti veendumusele, et on vajalik viia ellu suurem reform Leedu koolialal. Mõju reformi kasuks avaldasid ka suured edusammud pedagoogiliste ja psühholoogiliste teaduste alal, puht-psühholoogilised põhjused ja 15-aastane praktika. Järelikult vanade koolide alustel tuleb luua uus koolide organisatsioon ja see sisemiselt stabiliseerida. Teiste sõnadega: koolidele tuleb anda uus sisu, uus vorm ja täielisem kuju. On selge, et koolide reorganiseerimisel või õigemini uue kooli süsteemi loomisel peab olema eriti ettevaatlik, sest et kõik, isegi kõige väiksemad detailid uues kooli struktuuris peavad olema kooskõlastatud nii pedagoogiliste kui ka psühholoogiliste andmetega, samuti nii rahvuslike kui ka riiklike taotlustega, arvestades peale muu veel riigi majanduslikku kandejõudu.

Selles töös tuleb toimida suure ettevaatlikkusega. Möödunud aasta sügisel asutati haridusministeeriumi juurde 10-liikmeline Haridusnõukogu nõuandva organina haridusministri juures. Nõukogu koosseisu kutsuti haridusministeeriumi osakondade direktorid, kehakultuuri direktor, üks gümnaasiumi direktor (endine haridusminister), üks seminari direktor, üks algkoolide inspektor, üks ülikooli dotsent ja Klaipeda direktooriumi esindaja-haridusreferent. Need kõik on suurte kogemustega pedagoogid ja seltskonnas tuntud oma tööde ja tegevuse tõttu. Nõukogu esimehks on haridusministeeriumi peasekretär (ministri abi). Nõukogu jaotas oma töötamise kava järgmisteks aladeks: a) algharidus, b) kõrgem haridus, c) õpetajate ettevalmistamine, d) kutseline haridus, e) teised hariduse küsimused. Kasutades kogutud materjali ja endiste organite poolt tehtud eeltöid, valmistas Haridusnõukogu pärast mitmekuist intensiivset tööd kavad algkoolidele, keskkoolidele (gümnaasiumidele) ja õpetajaid ettevalmistavatele asutustele. Kuigi need kavad on vahest muudetavad oma üksikasjus, kuid uue suuna alused määrati sellega kindlaks, seepärast tuleb neid arvestada leedu tulevaste koolitüüpide loomisel.

A. 1928 pandi seaduseandlikul teel maksma sunduslik 4-klassiline algharidus. Juba a. 1930, pärast kõiksuguste kohaliku iseloomuga takistuste kõrvaldamist, astus see jõusse kogu Leedus. Sunduslik algharidus maksab seega juba 5 aastat, mõnes Leedumaa osas juba 7 aastat. Kuid on tulnud veendumusele, et 4-aastane algharidus on puudulik, ja seepärast otsustati seda tõsta kõrgemale ja muuta nimelt 6-aastaseks. Töötati välja uue 6-klassilise algkooli normaalkava. Alguses mõeldi, et 5-ndad ja 6-ndad klassid peavad olema kutselised, nagu põllumajanduslikud, kaubanduslikud ja mitmesuguseid muid kutseid ettevalmistavad klassid. Pärast sügavamat tutvumist selle küsimusega jõuti arvamisele, et isegi võrdlemisi väga andekad lapsed 12—15. aastani ei tunne veel huvi mõne kutseala vastu. Seepärast tuli loobuda sellest kavatsusest ja 6-klassiline algkool jääb üldhariduslikuks kooliks, kuid kõigil algkoolis õpetatavail aineil peab olema praktiline, elulähedane iseloom. Seepärast kavatakse luua kaks algkooli tüüpi: üks linlaste, teine maaelanikkude lastele. Nende tüüpide õppekavad sisaldavad märgatavaid erinevusi.

Suuri muudatusi on ette nähtud keskkoolide struktuuris. Seni oli neid Leedus ametlikult 4 tüüpi: humanitaargümnaasium sundusliku ladina keelega, reaalgümnaasium, kus erilist rõhku pannakse loodusteadusele ja matemaatikale, gümnaasium, kus erilist rõhku pannakse võõrkeeltele, ja kõrgem kaubanduskool. Kuid tegelikult oli mitmesugustel põhjustel

lubatavad kõiksugused kõrvalekaldumised õppekavast, nii et puudus ühtlus ja valitses suur mitmekesisus. See polnud ei praktiline ega otstarbekohane. Seepärast uues kavas on nähtud ette vaid üks gümnaasiumi tüüp: gümnaasium ladina keelega. Oleme veendunud, et see ootamatu hüpe neljalt tüübilt ühele mingil kombel ei tähenda regressi, vaid osutub just ratsionaalseks.

Kui gümnaasiumide ülesanne on ühtlane, siis samuti ühtlaseks peab kujunema noorsoo kasvatus. Iga spetsiaalteadust võib pakkuda ainult ülikool või mõni teine kutsekool. Senised gümnaasiumid olid 8-aastased ja baseerusid 4-aastastel algkoolidel. Nüüd on nähtud ette teha gümnaasium baseerivaks 6-aastasele algkoolile. Gümnaasiumi kursus lüheneb küll ühe aasta võrra, s.t. projektis on ette nähtud 7-aastane gümnaasium, aga algkoolidele lisatakse 2 õppeaastat juurde. Seda on tehtud sihiga tõsta üldist hariduse taset.

Veel rohkem uuendusi on nähtud ette gümnaasiumi kasvatustöös. Otsustati neis rohkem rõhku panna aktiivse vaimu kasvatamisele. Selleks püütakse tõsta õpetajate kvaliteeti võimaluse piires, anda neile parem ja ühtlasem ettevalmistus, revideerida õppemeetodeid, luua õppeaineis rohkem proportsionaalsust ja moodustada kontsentrivid. Kõigis koolides kavatakse õppeainetele anda teatav aja ja sisu miinimum. Uues gümnaasiumis on nähtud ette ka mõnede eesõiguste andmine vaimuteaduslikele õppeainetele ja letuanistikale (leedu ajalugu, maateadus jne.). Kavatakse kõvendada leedu keele õpetamist, leedu kirjanduse, üldkirjanduse, leedu ajaloo ja maateaduse õpetamist Aesti-aegadeni; senini tarvitusel olnud filosoofia propedeutika kursus, mis koosnes psühholoogiast ja loogikast, kavatakse laiendada sissejuhatusega filosoofiasse. Samuti kui teistel Balti riikidel, on ka meil väga tähtis võõrkeelte küsimus. Siiaamaani meie gümnaasiumides oli esimeseks võõrkeeleks alates esimesest klassist ja lõpetades viimsega — saksa keel, teiseks inglise keel. Nüüd on saksa keel kaotanud oma tähtsuse ja tema asemele esimesele kohale tungivad prantsuse ja inglise keel. Võõrkeelte probleem pole veel lõplikult otsustatud. Selle küsimuse otsustamise soovime kooskõlastada oma Balti naabritega, et ühiselt lahendada kirjavahetuse ja liiklemise küsimust. Selge on vaid see, et juba alates esimesest klassist uutest gümnaasiumides õpetatakse kaht võõrkeelt ja nähtavasti kumbki nendest ei saa olema saksa keel; viimane võetakse õppeaineks võib-olla ainult mõnes üksikus gümnaasiumis.

Gümnaasiumide kavas on võetud seesuguseid õppeaineid, milledele tuleb vaadata kui esteetiliselt kasvatavaile õppeainetele, vaid mitte üksi kui tarvilikkudele oskustele. Nende all on mõeldud esmajoones muusika, joonistamine ja osalt ka kirjandus.

Osalt raskendab tööd koolides see asjaolu, et paljudel koolidel puuduvad vastavad ruumid. Koolivõrgu loomisel võtsime üle endistelt okupatsiooni võimudelt umbes 300 algkooliruumi. Siiaamaani toimub intensiivne koolimajade ehitamine. Kuna koolivõrk jõudsasti laienes, tuli ruumidest puudus. Praegu meil on juba paljudes kohtades olemas 820 moodse koolimajaga algkooli, mis moodustab 35% algkoolidest. Seega jääb veel ehitada 1478 koolimaja ehk 65%. Koolimajad ehitatakse nii riigi kui ka omavalitsuste poolt. Eriti intensiivne oli koolimajade ehitamine viimase 2 aasta jooksul. Mõned maakonna omavalitsused püstitasid ühe aasta jooksul 10—15 uut koolihoonet. Need hooned on üsna ruumikad mitmete komplektide jaoks. Kui algkoolimajade ehitamine jätkub selles suunas ja tempos, siis 6—7 aasta pärast kõik Leedu koolid on varustatud vastavate ruumidega. Selge, et kooli töö muutub siis produktiivsemaks.

60 protsendil gümnaasiumidel puuduvad veel omad ruumid, aga ka neile ehitab valitsus iga aasta vähemalt 2 uut hoonet. Mõeldud aastal lõpetati Vitautas Suure nimelise gümnaasiumi hoone ehitamine Klaipėdas, mis läks maksma 1.300.000 liti ümber (820.000 kr.) Oma mahutavuselt ja seadetelt on see suurim ja moodseim koolihoone kogu Balti riikides.

Võib loota, et kolme kuni viie aasta pärast kõigil gümnaasiumidel on omad uued moodsed hooned.

Kõigist tegureist kõige tähtsam on muidugi kooliõpetaja isik. Seni leedu algkooliõpetajad said oma ettevalmistuse õpetajate-seminarides, kuhu vastu võeti ainult 3-klassilise gümnaasiumikursuse lõpetajad. Seminaride kursus oli 4-aastane. Peale eriainete õpetati seminarides samuti ka üldaineid gümnaasiumi kursuse piirides. Seminari lõpetajail oli õigus ülikooli astumiseks, tingimusega et nad peavad sooritama eksami ladina keeles.

See ei olnud otstarbekohane ega seminari sihtidele vastav, seepärast tuli seda muuta. Juba teist aastat on käimas seminaride likvideerimine, iga aastaga suletakse üks kursus. Tuleval õppeaastal on viimne lend seminaridest.

Järgmise aasta algul on ette nähtud pedagoogilise instituudi asutamine; selle kursus tuleb kolmeaastane. Instituuti võetakse vastu ainult gümnaasiumi lõpetajaid ja seejuures nõutakse veel mõnede eksamite sooritamist. Instituudi õppeainete kavasse võetakse ainult kasvatustliku iseloomuga ained, nagu lituanistika ja võõrkeeled, kõik teised õppeained on kutseained. Seega saavad tulevikus algkooliõpetajaiks kõrgema haridusega isikud. Selleks meid sunnivad mitmesugused põhjused ja kõige tähtsam nendest on võib-olla see asjaolu, et meie maa-alkkooliõpetajad peale koolitöö peavad enda kanda võtma oma ümbruskonna kultuuri- ja seltskonnatöö. Kuna kool muutub 4-aastasest 6-aastaseks ja küla seltskond üha rohkem areneb kultuuriliselt, siis on selge, et õpetajad koolides peavad olema kvalifitseeritud.

Keskooli õpetajad on kõik kõrgema haridusega, ettevalmistust nad saavad ülikoolis, kuid tulevikus nähakse ka siin ette mõned reformid. Eelpoolnimetatud reformid algkoolides ja keskkoolides viiakse läbi ja õpetajaid ettevalmistavad asutused algavad oma tegevust tuleval õppeaastal. Jääb veel järele tähtis haridusala, mille ettevalmistus pole veel küllalt täielik, see on kutseharidus. Intensiivselt valmistatakse ka selle probleemi lahendamisele. Tähelepanu tuleb pöörata ka kehakultuuri alale ja püüda seda tõsta. Viimase aasta jooksul on sel alal tehtud palju tööd ja me võime täiesti rahul olla töö tulemustega.

Sport, samuti kui ka ratsionaalne kehakultuur, ei evi Leedus traditsioone ega ole seepärast leidnud suurt poolehoidu. Nüüd on valitsus ise astunud samme kehakultuuri tõstmiseks ja korraldamiseks. A. 1934 anti välja erakorraline Kehakultuuri seadus ja selle seaduse alusel asutati Kehakultuuri Koda („Kūno Kultūros Rūmai“).

Koja koosseisu kuuluvad Vabariigi Presidendi poolt määratud direktor ja 9-liikmeline Nõukogu, mille liikmed määratakse haridusministri poolt. Nõukogu on nõuandev organ. Koja ülesandeks on: 1) korraldada ja korras hoida kehakasvatustikke ja sportlikke organisatsioone, 2) järelevalve kehakasvatuse õpetamise üle koolides, kavade koostamine ja kehakasvatuse-õpetajate ettevalmistamine koolide jaoks. Koja ja kõigi kehakultuuriliste organisatsioonide üle valitsemiseks on moodustatud referentuur. Kehakasvatustikke õppuste üle valvamine koolides ning harjutuste kavade kontrollimine on tehtud inspektori ülesandeks, kes määratakse Kehakultuuri Koja poolt. Oma sissetulekud saab Koda: 80% riigi eelarvete järele ja 20% lõbustusmaksust, mis laekub kassasse seaduses ettenähtud korras. Ühe sõnaga sport ja kehakultuur Leedus muutub riiklikuks.

Möödunud aastal asutati kõrgemad kehakasvatuse kursused. Nende ülesandeks on kehakultuuri arendamine ja levitamine, ning sõjaliste õppuste õpetajate ettevalmistamine koolide tarvis. Uues reformeeritud koolis on füüsiline kasvatuse ja sõjalised õppused ühendatud üheks õppeaineks, mis pärast õpetajaid valmistatakse selleks ühiselt. Kursuste õppeaeg on 2-aastane, kursuste kuulajajaks võetakse vastu: eruohtviterid, aspirandid, keskkooli lõpetajad. Kursustel võetakse läbi 4 suuremat teadusainet: pedagoogika, arstiteadus, kehaharjutused (võimlemine) ja sõjalised õppused. Iga mainitud teaduse rühmas on mitu teoreetilist õppeainet ja praktilised tööd. Pärast teoreetiliste ja praktiliste tööde lõpetamist ja teatavate õppuste täitmist sõjaväes saavad kuulajad diplomi, millega nad omandavad kehakasvatuse ja sõjaliste õppuste õpetajate õigused tundide andmiseks keskkoolides. Peab tähendama, et sõjalisele õppusele meie keskkoolides vaadatakse rohkem nagu kasvatustliku iseloomuga õppeainele. Kõrgemal kursustel on

olemas eriraamatukogu umbes 2000 raamatuga, füsioloogiline laboratoorium ja ruumid antropomeetria ja võimlemise jaoks, millede eesotsas seisavad arstid-spetsialistid.

Neid asutusi kasutab oma täiendamiseks ka ohvitseride kaader. Siin samuti valmistatakse ette juhte ja instruktoreid seltskondlike sportlike organisatsioonide jaoks. Kehakasvatuse arendamist soodustavad kehakasvatuse ruumide moodsed ehitused Kehakultuuri Kojas hoones. Me hoolitseme selle eest, et kehakultuur areneks ja leviks koolide ja seltskondlike organisatsioonide kaudu nii linnades kui ka maal ja temast me soovime luua sotsiaalselt tegurit. Seepärast ka kehakasvatuse kultuuri vormi, s.o. võimlemise ja mängude iseloomu tuleb moodustada selliselt, et see paremini sobiks meie tänapäeva seltskonnale nii maal kui ka linnas, ja see rohkem vastaks meie rahva iseloomule. Loodame, et selleks palju kaasa aitab meie kõrgem kehakultuuri instituut, mis on võtnud oma ülesandeks järelevalve kehakasvatuse üle ja oma kogumuste alusel loob oma doktriini.

Möödunud aasta sügisel, pärast teatavaid muudatusi haridusministeeriumi koosseisus, moodustati Kultuuri osakond. Sellele alluvad: Viitautas Suure ülikool, konservatoorium, kunstikool, riigiteater ja terve rida väiksemaid teaduse- ja kunstiasutusi. Osakond on asutatud mitte ainult selleks, et abistada administratsiooni temale usaldatud töös ja temale pääle pandud ülesannete täitmisel, vaid selle osakonna asutamine tähendab, et valitsus on otsustanud luua soodsamaid tingimusi kunsti, teaduste ja teiste kultuuriliste väärtuste arendamiseks. Praegu selle osakonna ettevõttel valmistatakse kava paremate eeltingimuste loomiseks, mis kaasa aitaksid kultuuriliste väärtuste intensiivsemale arenemisele, ning riigikassa summade ratsionaalsemale tarvitamisele.

Üldse selle osakonna loomisega me loodame, et meil läheb korda luua häid tingimusi vaimse kultuuri ja kunsti arenemiseks, nagu meil läks korda luua soodsaid eeltingimusi kehakasvatuse arendamiseks Kehakultuuri Kojas asutamiseks.

Lõpetades oma informatsiooni tänapäeva aktuaalsetest probleemidest Leedus, pean tähendama, et osa minu poolt mainitud uuendustest on juba täideviimisel, teine osa, eriti mis koolidesse puutub, viiakse täide järgeval sügisel.

Endast mõistetav on, et praegu me külvame, kuid lõikus tuleb siis, kui vili on küps.

Täienduskoolid 1933/34. õ/a.

Statistiline ülevaade.

A. Lepp.

1. Täienduskoolide tüüpe. Täienduskoolid on meil peamiselt kutseainelised, üldhariduslikke ainult mõned üksikud. 1933/34. õ/a. töötas üle riigi 56 t.-kooli, neist üldhariduslikke 9 (õpilasi 211=10,2%), kutseainelisi 47 (õpil. 1849=89,8%). Kutseaineliste t.-koolide hulgas on esikohal kodumajanduskoolid tütarlastele:

	Koolide arv	Õpilaste arv			
		P.	T.	Kokku	%
Kodumajandus (käsitöö, õmblemine, kudumine, kodumajapidamine)	29	—	989	989	53,5
Käsitöö (puutöö, rauatöö; naiskäsitöö, õmblemine, kudumine, kodumajapidamine)	6	118	165	283	15,3
Põllumajandus (põllutöö, käsitöö, kodumajapidamine)	6	75	118	193	10,4
Ehitrustöö ja elektrotehnika	2	183	—	183	9,9
Kaubandus (kaubandus-, äri-, ühis- ja omaval. tegevus)	2	53	61	114	6,2
Kalaasjandus (kalaasjandus, käsitöö, kodumajapidamine)	1	28	27	55	3,0
Aiandus	1	15	17	32	1,7
Kokku :	47	472	1377	1849	100

Täienduskool võib olla ühis- või lahuskool, selle järgi kuidas otsustab kooli ülalpidaja. 1933/34. õ/a. töötas 31 lahuskooli (maal 22, linnus 9) ja 25 ühiskooli (maal 15, linnus 10). Ühiskoolis õppis 1933/34. õ/a. 43,1%, lahuskoolis 56,9% õpilast (tütarlaste koolis 48,0%, poeglaste — 8,9%).

	Linnus		Maal		Kokku	
	Koole	Õpil.	Koole	Õpil.	Koole	Õpil.
Ühiskoolid	10	300	15	588	25	888
Lahuskoolid	9	556	22	616	31	1172
neist: tütarlaste	7	373	22	616	29	989
poeglaste	2	183	—	—	2	183
Kokku:	19	856	37	1204	56	2060

Täienduskoolid töötavad, nagu teisedki koolid, 6 päeva nädalas. Alates 1928/29. õ/a. on katsetatud, peamiselt Harjumaal, ka 1—2—3-päevaste t.-koolidega. 1933/34. õ/a. töötas neist ainult veel üks 3-päevane kool 27 õpilasega (Harjumaal).

Järgnevalt vaatleme üksikasjalisemalt ainult kuuepäevaseid t.-koole.

2. Koolide asukoht ja töötamisajad. 6 päeva nädalas töötavad t.-koolid jaotusid linna ja maa vahel (sulgudes õpil. arv):

	Linnus	Maal	Kokku
1933/34. õ/a.	19 (856)	37 (1204)	56 (2060)
1932/33. „	22 (884)	43 (1197)	65 (2081)
1931/32. „	17 (679)	42 (1150)	59 (1829)
1930/31. „	16 (632)	47 (1267)	63 (1899)
1929/30. „	16 (581)	52 (1141)	68 (1722)

Maa t.-koolid, peale ühe, töötasid 1933/34. õ/a. normaalajal — enne lõunat, kuna 19 linna-koolist 4 (21,1%) sunnitud oli ruumipuudusel töötama õhtupoolel.

Linnus olid õpilastele t.-koolid 1933/34. õ/a. kauguselt enam-vähem kättesaadavad, maal aga on olud halvamad. 1933/34. õ/a. (andmed olemas 91,7% õpil. kohta) õõbis 36,7% maakoolide õpilast elukoha kauguse tõttu koolide juures asuvais ühiseluruumes.

3. Klasside ja kl.-kompl. arv. Täienduskoolid on ühe- või kaheklassilised ja vastavalt sellele kestab kursus neis kas üks või kaks aastat (ulatuselt võrdub üheklassilise kooli õppekava kaheklassilise kooli I klassi õppekavale).

Üldse oli 1933/34. õ/a. 56 t.-koolis 81 kl.-komplekti 102 klassiga. Keskmise kl.-kompl. koormus 25 õpilast: üldhariduslikes koolis 16, kutseainelises 27. Määruse järgi on õpilaste minimaalarvuks klassis või klassikomplektis 20.

4. Õpilaste arv ja sugu. Õpilaste arv, vaatamata sellele, et 1933/34. õ/a. on koolide arv 9 võrra (3 üldhar.+6 kutseainel.) vähenenud, püsib peagu eelmise õ/a. tasemel.

Oli õpilasi klasside järgi:

		1933/34	1932/33	1931/32	5 a. keskmine (1929/30—1933/34)
I kl.	linnus	538	587	457	480
	maal	866	865	813	879
	kokku.	1404	1452	1270	1359
II kl.	linnus	318	297	222	246
	maal	338	332	337	313
	kokku.	656	629	559	559
Üldse	linnus	856	884	679	726
	maal	1204	1197	1150	1192
	kokku.	2060	2081	1829	1918

Õpilaste üldkoostises moodustavad I kl. õpilased (viimase 5 a. keskmise) 70,9% — linnus 66,1%, maal 73,7%, II klassi õpilased 29,1% — linnus 33,9%, maal 26,3%.

Klassile tuli õpilasi keskmiselt:

	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31	1929/30
I kl.	23	21	20	20	19
II kl.	16	14	14	14	12

Naissoost õpilased on t.-kooles suures ülekaalus nii linnus kui maal:

	1933/34		1932/33		1931/32	
	p.	t.	p.	t.	p.	t.
Linnakooles . . .	38,2	61,8	46,8	53,2	39,0	61,0
Maakooles . . .	20,7	79,3	20,0	80,0	18,7	81,3
Üldse	28,0	72,0	31,4	68,6	26,2	73,8

5. Õpilaste vanus, rahvus, kodakondsus. Õpilased vanuses kuni 18 a. moodustavad t.-kooles umbes $\frac{3}{5}$ üle 18 a. — $\frac{2}{5}$. Vanemate — 18 a. ja üle — hulgas on enamuses (1933/34. õ/a. 70%) kodumajandus t.-koolide naisõpilased.

1933/34 õ/a. oli t.-koolide nimekirjus üldse 2110 õpilast (aasta läbikäigu arv), neist välismaalasi 18. Õppisid viimased, arvatud välja 1 õpilane, saksa õppekeelega kooles.

Rahvuselt jaotusid õpilased üle riigi (ilma välismaalasteta):

	Linnus	Maal	Kokku	%
eestlased	756	1213	1969	94,1
sakslased	82	—	82	3,9
venelased	20	3	23	1,1
muud	18	—	18	0,9

Eestlased moodustasid eesti õppekeelega kooles õpilaste üldarvust 1933/34. õ/a. 98%.

6. Õppetöö korralikkus ja õpilaste edasijõudmine. Puudumiste tõttu kaotas 1933/34. õ/a. iga t.-kooli õpilane linnakooles 12,8, maakooles 13,5 — keskmiselt 13,2 päeva (algkooles 13,5 p.). Õppetegevuse alul hiljem kooliilmunud oli 1933/34. õ/a.: linnus 12,4%, maal ligi kaks korda rohkem — 22,5%, üle riigi keskm. 18,3% (algkooles 10,3%). Enne õppetegevuse lõppu jäi ära koolist 1933/34. õ/a. 17,9% (algkooles 7,7%).

Õpilaste koolist puudumise põhjuseks on peamiselt haigus, kodused olud, teenistus. Õpilaste edasijõudmine täienduskooles on, võttes aluseks lõpetanute kevadise arvu, 1933/34. õ/a. tunduvalt halvenenud linnakooles (69,4%, 1932/33. — 80%). Sündinud on see peamiselt teiseks aastaks sama klassi jäänute arvel (15,3%, 1932/33. — 6,4%). Maakooles peamiselt teiseks aastaks sama klassi jäänute arvel (15,3%, 1932/33. — 6,4%). Maakooles ei ole olukord, võrreldes eelmise õ/a., palju muutunud, ehkki on märgata ka seal klassikursuse lõpetanute arvu tagasiminekut (84,3%, 1932/33. õ/a. — 86,1%).

7. Õpetajad. Õpetajaid oli täienduskooles kooli nimekirjade järgi 1933/34. õ/a. tegeliku õppetöö alul üldse 310 — linnus 156 (mehi 83, naisi 73), maal 154 (m. 65, n. 89).

Kutsega õpetajad moodustasid 1933/34. õ/a. linnakooles 82,3%, maakooles 77,3%.

	1933/34	1932/33	1931/32	Viimase 5 a. keskm.	
Kutsega	maal	77,3	74,9	74,5	72,9
	linnus	82,3	81,2	80,5	78,1
Kutseta	maal	22,7	25,1	25,5	27,1
	linnus	17,7	18,8	19,5	21,9

1931. a. jaanuaris toimitud õpetajaskonna eriuurimuse andmeil 1930/31. õ/a. t.-koolide õpetajaist kuulus teiste koolide — peamiselt algkooli — õppepersonaali hulka üle poole (53%). Võib oletada, et ainult t.-kooles töötavate õpetajate osatähtsus püsib ligikaudu endisel tasemel (50% ümber t.-k. õpetajate üldarvust) ka 1933/34. õ/a.

8. Majandus. Täienduskoolid töötavad peamiselt aval. algkoolide juures ja enamjaol neist puudub iseseisev majapidamine.

Iseseisvaid koole, kel oma juhataja ja majapidamine, oli 1933/34. õ/a. 56 t.-kooli hulgas vaid 15, kuna ülejäänud 41 oli ühisel majandamisel koolega, kelle juures nad asusid. Neist 41-st teise kooliga ühisel majandamisel olevast t.-koolist on 29 kooli suutnud oma kulud eraldada, täites iseseisvalt ka nõuetava majanduslehe. Ülejäänud 12 kooli kohta (4 linnus, 8 maal) on kulusumma arvutamine teostatud hüpoteetiliselt: ühise majapidamise kulud on jaotatud kahe kooli vahel võrdeliselt õpilaste arvule.

56 täienduskooli ülalpidamiseks on kulutatud 1933/34. õ/a. üldsummas Kr. 198814.

	Üldkulu (Kr.)	1 koolile	1 kl.-komplektile	1 õpilasele
Linnus	96749	5092	2846	113,0
Maal	102065	2759	2172	84,8
Kokku	198814	3550	2454	96,5

Palgakulu omab t.-kooli, nagu iga teisegi kooli, väljaminekuis suurema osatähtsuse, moodustades 1933/34. õ/a. 77,8% üldkulust (andmed käivad 44 majandusteated esitanud kooli kohta).

Täiendus- ja algkooli kululiikide suhtelises vahekorris pole suuremaid erinevusi (% 1933/34. õ/a. üldkulust):

	T.-kool	Algkool
Õpetajate ja teenijate palgad	77,8	75,7
Majanduskulud (üür, küte, valgustus).	9,2	9,4
Õppevahendite murets. ja rmk. täiendamine	3,3	1,5
Õpilaste toetus	1,8	4,4
Muud kulud (invent. murets., majade parand., kantselei kulud jne.)	7,9	9,0

Üldandmed täienduskoolide kohta 1933/34. õ/a.

	Koolide arv	Klasside arv	Klassi-komplektide arv	Õpilaste arv			Õpilasi klassi-komplektile	Õpetajate arv	Kultuurid koolide ülalpidamiseks (kr.)	Keskmiselt kulutati 1 õpilase peale (kr.)
				P.	T.	Kokku				
Linnades	19	41	34	327	529	856	25	156	96 749	113,02
Tallinn	6	16	15	208	228	436	29	61	45 893	105,26
Haapsalu	2	4	2	8	26	34	17	11	4 181	122,97
Narva	1	2	1	5	10	15	15	8	3 926	261,73
Nõmme	1	2	2	34	35	69	35	9	6 270	90,87
Paide	2	4	2	2	26	28	14	17	5 236	187,00
Paldiski	1	2	2	15	19	34	17	9	5 315	156,82
Põltsamaa	1	2	2	—	57	57	29	7	7 319	128,40
Rakvere	1	2	2	25	27	52	26	6	6 426	123,58
Tartu	2	3	3	26	56	82	27	17	6 130	74,76
Tõrva	1	2	2	—	42	42	21	5	3 622	86,24
Võru	1	2	1	4	3	7	7	6	2 431	347,29
Maades	37	61	47	249	955	1 204	26	154	102 065	84,77
Viru	4	8	6	50	100	150	25	25	19 021	126,81
Järva	3	7	6	26	84	110	18	17	8 859	80,54
Harju	11	17	12	126	248	374	31	45	20 806	55,63
Lääne	4	6	4	21	81	102	26	19	7 168	70,27
Saare	1	1	1	—	16	16	16	6	747	46,69
Pärnu	6	9	7	—	193	193	28	14	22 579	116,99
Viljandi	1	2	2	—	42	42	21	5	7 048	167,81
Tartu	3	5	4	26	67	93	23	12	6 138	66,00
Valga	1	2	2	—	60	60	30	4	3 842	64,03
Võru	3	4	3	—	64	64	21	7	5 857	91,52
Üldse 1933/34	56	102	81	576	1 484	2 060	25	310	198 814	96,51
<i>Üldhariduslikud</i>	<i>9</i>	<i>18</i>	<i>13</i>	<i>104</i>	<i>107</i>	<i>211</i>	<i>16</i>	<i>67</i>	<i>29 613</i>	<i>140,35</i>
<i>Kutseainelised</i>	<i>47</i>	<i>84</i>	<i>68</i>	<i>472</i>	<i>1 377</i>	<i>1 849</i>	<i>27</i>	<i>243</i>	<i>169 201</i>	<i>91,51</i>
Üldse 1932/33	65	112	89	653	1 428	2 081	23	349	213 472	102,58
„ 1931/32	59	102	82	480	1 349	1 829	22	299	219 907	120,23
„ 1930/31	63	106	87	454	1 445	1 899	22	335	246 242	129,67
„ 1929/30	68	103	94	445	1 277	1 722	18	384	263 974	153,30
5 a. keskmine	62	105	88	522	1 396	1 918	22	335	228 482	119,13

Täielikumad andmed täienduskoolide kohta leiduvad „Eesti Statistika Kuukirja“ 1935 a. veebruarikuu numbris lk. 91—98.

Milleks kohustab Eesti riiklik iseseisvus meie noorsugu?

Arnold Rosental.

Eestluse visa ja sihikindla arengu ning maailmasõja keerises kujunenud olukordade põhjal pandi 17 aasta eest alus Eesti riiklikule iseseisvusele. Oma riigi tekkimine tähendas eestlasile kaugeulatuslikku pööret: ta tõi kaasa rahvusliku vabaduse ja rea õigusi ning võimalusi, milliseist endispõlved sageli ei osanud unistadagi, kuid püstitas ka rea uusi kohustusi ja ülesandeid, kirjutas ette uue suuna kodanikkude ühiskondlikus mõtlemisviisis, nende taotlusid ja tegevuses. Saada võõra riigi alamast oma rahvusriigi täieõiguslikuks kodanikuks — see õnn tabas eestlasi oma riigi tekkimisega. Ja see oli sisukas, tuumakas õnn, mis ei ahvatle ainult nautimisele, vaid põimib inimeste ümber tiheda õilistavate kohustuste võrgu.

On selge, et iga kodanik, kes kasustab riikliku elu hüvesid, soodustusi ja mugavusi, peab nende vastutasuks omalt poolt evima ja täitma riigi suhtes teatavaid kohustusi. Täiskasvanute kohta on see küsimus enam-vähem lahendatud: nemad võtavad osa hääletamise, maksumaksmise, mitmesuguste otseste ülesannete täitmisega riigi kindlustamisest ja arendamisest.

Kuid milleks kohustab iseseisvus noori, kas on nooril üldse mainimisväärsed ülesanded? Ülesandeid ja kohustusi on, selles pole kahtlust. Praegune noorsugu on kasvanud ja suurelt osalt sündinudki iseseisvas Eestis. Ta pole võtnud osa riigi loomisest, küll aga naudib neid vabadusi ja mugavusi, mida pakub Eesti Vabariik. Seda enam ta on kohustatud tegutsema riigi häaks.

Eesti riiklik iseseisvus kohustab noorsugu — nii kooli- kui ka rahvanoori — kõigepäält põhjalikult ette valmistuma selleks, et kujuneda omariiklust edendavaks ja kandvaks teguriks. Noorsugu on tagavaravägi, mis järk-järgult astub vanade asemele ja hakkab kandma otsesemaid kohustusi ning lahendama suuremaid ülesandeid riigi kindlustamise, korraldamise ja juhtimise alal. Kord lasub kogu see töö praeguse noorsoo õulul. Pole kerge see koorem ega suudeta teda kanda ilma hoolsa ja tubli eelkoolita. Meie riiklikult mõtlev noorsugu peab olema täiesti teadlik kõigist neist kohustusist, mis teda seovad olevikus ja tulevikus; ta peab olema teadlik Eesti riikliku iseseisvuse sügavamast mõttest ja võtma seda täie tõsidusega.

Kasvatav noorsugu ei seo riigiga siiski niivõrt otsesed kohustused kui ettevalmistavad ülesanded. Riikliku iseseisvuse püsimise eeldusi on, et kodanikud, üksikisikud oleksid kõrgel tasemel eetilisel, vaimsel ja füüsilisel ja et nende taotlusi kannaks kindel riiklik meelusus. Eesti noorsugu peab arendama end ses suunas, võitlema kõikjal nende põhimõtete eest. Nii kuulub noorsoo tungivaimate kohustuste hulka laiaulatuslik ja intensiivne endakasvatatus. Ainult ausad, kõlblate taotlusiga, tugevatahtelised ja kohuseteadlikud isikud on suutelised kandma riiki. Ülioluline on aga ka iseseisev mõtlemis- ja otsustamisvõime, leidlikkus ja ettenägelikkus tuhandete jooksvate ülesannete lahendamisel. Ja lõppeks — võimalikult rohkesti teadmisi on tarvis, et osata kasustada endiste põlvete kogemusi kultuuri ja omariikluse arendamisel. Tuleb kujundada välja terve oma maailmavaade suhtumuste ja seisukohtadega kõigi elunähetega kohta. Ühiseks juhtivaks jooneks iga noore maailmavaates peaks olema ausapüüdlisus, üldsuse huvide arvestamine ja teadlikkus oma riigi olemusest, ülesandeist ning arengusihetidest. Selleks kohustab meid Eesti riiklik iseseisvus — mitte sundides ega väevõimuga, vaid moraalselt. Lisaks muule peab tulevikutööks ettevalmistuv noorsugu hoolitsema ka füüsilise külje eest: takistuste ja raskuste võitmiseks riiklikus elus ajajõu kõrval on vajalik lihaste sitkus ja jõud.

Karm ja ponnistav endakasvatatus on ülitähtis. Kuid ta toimugu ratsionaalselt: igal harjutusel siin olgu sügavam mõte ja sisu. Isetegevust ja endakasvatust taotlevais organisat-

sioones noored miniatüüris elavad juba läbi sääraseid olukordi ja suhteid, milliseist moodustub riiklik organism. Nii ülikooli-, keskkooli- kui ka rahvanoorsugu peaks agarasti võtma osa noorsoo- ja haridusorganisatsioonide tööst, et pääseda niiviisi lähemale riigi-ideele ja õppida seda õigesti hindama.

Alvaliku eluga peaks Eesti riiklikku iseseisvust teenida tahtev noorsugu looma tihedad sidemed. Vähe on piirdumisest endakasvatuse ja passiivse lojaalsusega. Nooruse lõõmav hingetuli, terved instinktid ja protestivaim võivad kujuneda päris tugevaks tõukejõuks nii mõnegi edusammu astumisel. Noored pole harjunud kompromissidega ja leiavad alati üht-teist arvustamisväärsset, ründavad kirgliku ägedusega silmapuutuvaid pahesid. Nii mõnigi hoop läheb siin mööda ja pahandab vahel vanu, kuid ta tuleb hääst tahtest ja puhtast südamest. Eesti riikliku iseseisvuse mõtte nimel noorsugu viljelgu edasi oma ausapüüdelist protestivaimu ja andku innuga pihta kõikjal, kus ilmneb kultuuri ja omariiklust pidurdavaid või lagastavaid nähteid. Pole mõeldavgi teisiti, kui et kohuseteadlikud noored ründavad alkohoolismi ja kergemeelset lõbukultuuri, teevad etteheiteid vanadele, kui need ei täida oma kohuseid, ja solvuvad, kui tehakse nalja tõsiste küsimuste kulul.

Üldise vaimustuse ja edutahte levitamiseks ning säilitamiseks seab Eesti riiklik iseseisvus noorsoole küllaltki kaalukad nõuded üles. Teame ju, et meie töö, areng ja terve elu edeneb jõutult ja aeglaselt, kui puudub vaimustus ja puuduvad väärtuslikud sihid. Noorte sisetuli on nagu kutsutud selleks, et ikka ja ikka äratada rahvaski vaimustust, panna mõtteid liikuma, püstitada alatasa uusi tähiseid ja tormata nende poole.

Eesti riiklik iseseisvus on väärtuslik ja kalli hinnaga ostetud aare. Tema annab noorsoole soodsa pinna ja võimalused arenemiseks, noorsugu aga kohustub kasvatama end tema vääriliseks ja võitlema tema säilitamise ning sisustamise cest.

Eelpooltoodud Arnold Rosentali töö sai 4. veebruaril s. a. toimunud gümnaasiumi õpilaste kirjandite võistlusel II auhinna. Arnold Rosental on sündinud 9. veebruaril 1915 a. Avinurmes Tartumaal. Kaotanud varakult vanemad, kasvas ta üles isatalus rentniku juures. Lõpetas Avinurmes algkooli ja 1930 a. sügisel astus Väike-Maarja ühisgümnaasiumi. Pärast üheaastast õppimist selles koolis siirdus Narva linna ühisgümnaasiumi ja õpib praegu seal kommertsharu V klassis.

Nime eestistamiseks on ta esitanud vastava sooviavalduse ja valinud uueks nimeks: Arvo Laidsoo.

ARVUSTUSI

Eesti Kirjanduse Seltsi „Suurmeeste elulood.“

J. Väinaste.

Suurmeeste elulood, nende *per aspera ad astra* on teatavasti asendatamatuks lugemisvaraks noortele, vahendiks nendes ideaalsete püüdluste äratamiseks ja kasvatamiseks; suurmeeste elulugudest leitakse tugipunkte ja virgutust oma elueesmärkide selgitamisel ja sihtide rajamisel. Meie noorsoo ideaalid sõltuvad just tähtsal määral sellest, missugused suurmeeste kujud tal silme ees, kellele neist tahetakse olla võrdne. Ja mitte ainult noored, ka iga vanemgi lugeja, kes püüdleb kõrgemale massist ja argipäevsusest, hindab kõrgemalt suurmeeste elu tõelist romaani kui mõne kirjaniku fabuleeritud pettepilte. Ei ole seepärast õpetajale-kasvatajale ükskõik, kuivõrd kättesaadavad on noortele suurmeeste elulood, millised neist ja missugusel kujul esitatud.

On tänuväärt ettevõtte, et E. Kirj. Selts juba ammu on asunud kirjastama nii oma kui teiste rahvaste suurmeeste elulugusid, alul ilma kindlama kavata, viimaseil aastail aga juba süstemaatiliselt, avaldades aastas 6 umbes 150-lk. raamatut, tellimishinnaga 750 s. seeria. Seni on ilmunud 29 elulugu — neist seeria-väljaandes 24 — ja nende põhjal võib juba selgitada mõningaid põhimõttelisi seisukohti ja anda tegelikke näpunäiteid selle kohta, kuidas otstarbekamalt korraldada elulugude avaldamist.

Ilmunud 29 eluloost kuulub eesti tegelastele ainult 4: L. Koidula, C. R. Jakobsoni, E. Aspe ja J. Hurda oma, neist seerias ilmunud ainult viimane. Lähemas tulevikus on omandest oodata ainult J. Poska elulugu. See omade suurmeeste esinemise vähesus on silmatorkav*), kuid on ka mõistetav, arvestades meie omakultuuri lühikest kestust ja meie suurmeeste kitsast tegevuspiirkonda — keegi neist ei evi veel kohta rahvusvahelise kultuuriloos. Seepärast tuleks ehk ka edaspidigi jätta ülekaalu rahvusvahelise kuulsusega suurmehed — ja kas ainult mehed?

Seni pole esitatud ühtki suurnaist, peale eesti omade (L. Koidula, E. Aspe). Lähemas kavas seisab küll Jeanne d'Arc, kuid seegi on rohkem legendaarne ja mehelik kuju, kui tõsieluline ja naiselik. Silmas pidades, et pooled lugejaist on naised ja tütarlapsed, tuleks tõsiselt kaaluda küsimust, kuidas ka neile anda vastavat äratus- ja ergutus-lektüüri.

Ilmunud elulood — välja arvatud eesti omad — võib liigitada järgmiste alade järgi: 1. Kirjanikud-kunstnikud — Balzac, Beethoven, Cervantes, Hugo, A. Kivi, Lönnrot, Michelangelo, Shelley, Virgilius, Wagner — kokku 10. — 2. Riigimehed-väejuhid: Aleksander Suur, Caesar, Garibaldi, Gladstone, Lincoln, Washington — kokku 6. — 3. Teadlased ja leiutajad: Darwin, Edison, Faraday, Newton, Pasteur — kokku 5. — 4. Usutuujad: Muhamed, Loyola, L. Tolstoi (R. Rolland näeb L. Tolstoi's rohkem suurt prohvetit kui suurt kirjanikku). — 5. Maadeavastajad: Amundsen.

Torkab silma eriline kirjanike-kunstnike eelistamine. See on küll arusaadav kirjastaja kui kirjanduse seltsi huvide ja sümpaatiate seisukohast, kuid ei pea paika üldisest, puhtkasvatusest vaatevinklist, sest: 1) vaevalt sooviksime, et enamik meie noortest võtaks

*) Muide, on juba välja kuulutatud eriline „Eesti suurmeeste elulugude“ seeria, „Kooperatiivi“ kirj. Tallinnas, millest aga seni pole veel midagi ilmunud.

endale eeskujuks kirjanikke või kunstnikke, 2) kirjanike-kunstnike elu sisaldab võrdlemisi vähe momente, mida võiks nimetada suurteks: nende töö, nende looming ei avalda suurt otsest mõju inimkonnale; nemad mõjuvad kaudselt, aegade kestes, süvendades kultuuri, mitte otseselt lõhkudes või ehitades. Kirjanik-kunstnik mõjub vaid selle vähemuse kaudu, kes on huvitatud kirjandusest ja kunstist, evimata otsest kontakti suurte hulkadega. Riigi-, usumeeste ja maadeavastajate elu ja tegevus sisaldab rohkem pinevust, võitlust, takistuste ületamist, traagikat, — see mõjub palju otsesemalt ja jõulisemalt, eriti kui üks isik võib panna liikuma terve inimkonna, anda maailmale teise ilme (Napoleon). Üldkasvatustlikes huvides oleks kindlasti soovitav olla tagasihoidlikum kirjanike-kunstnike elulugude esitamises.

Alul domineerisid EKS-i elulugudes tõlked, viimasel ajal aga on tõusnud esikohale algupärandid. Nii on seni-ilmunuist järgmised eesti autoreilt: Amundsen (A. Hanko), Newton (Lang-Rootsman), Balzac (B. Linde), Loyola (P. Treiberg), Wagner (K. Leichter), Cervantes (J. Kurfelt), Caesar (F. Toomus), Faraday (E. Kilkson), Gladstone (L. Anvelt).

Seda asjaolu tuleb eriti rõhutada ja tervitada. Kõnelemata, et sellega meie oma kirjanikud ja teadlased saavad töövõimalusi, tuleb eriti tähtsaks pidada elulookirjutaja eesti orientatsiooni: ikkagi ainult eestlane-autor suudab oma ülesannet võtta nii, nagu see on vastavam lugeja-eestlase huvidele ja arusaamisele; ainult tema suudab äratada sobivaid assotsiatsioone, võtta paraja perspektiivi ja distantsi, rääkimata omakeelse sõnastuse võlust. Raske on ka kirjastajal leida sellist ideaalset teost tõlkimiseks, kus kirjutaks „inimene inimesele“, nii et see sobiks igale lugejale, väljaspool ruumi ja aega, rahvust ja riiklust, rääkimata teose suuruselt, mis vaevalt võib olla sel puhul vastav EKS-i 150-lk. ulatusele.

Kui oleks näit. eestlane eestlasele kirjutanud E. Lõnnroti eluloo, siis oleks ta kindlasti käsitelnud üksikasjalikumalt tema matku Eestis kui kuski Arhangeliski kubermangus (mitte aga vastupidi, nagu leiame soomlase Kallio kirjutatud eluloos), oleks tähistatud paralleele L-i ja Kreutzvaldi „Kalevala“ ja „Kalevipoja“ vahel ja seega tähtsalt lähendanud eesti lugejat L-i elule ja tööle. — A. Lincoln'i eluloos tundub, et selle on kirjutanud arvatavasti ameeriklane ameeriklastele, rõhutades palju üksikasju P.-Ameerika ajaloost, mis esitatud kujul on eestlasele rasked mõista ja kaasa elada, — eesti autori vaatevinkel ja distants oleksid olnud siin hoopis teised (oletades, et ta koostab iseseisvalt ega kompileeri).

Õeldust järeldades tuleks pidada väga tähtsaks, et edaspidi avaldatavate elulugude koostajad oleksid eestlased. Arusaadavalt on see seotud raskustega, sest iga haritlane, kel vastavad teadmised ja hea tahe, ei sobi veel elulookirjutajaks. Kuid võrreldes seni ilmunud tõlkeid ja algupärandeid, ei saa ütelda, et viimased oleksid halvemad, vastupidi — nende hulgas leidub üksikuid isegi väga häid.

Kirjastuse ettemääratud suurus, 150 lk., seab autorile kaunis kitsad piirid, ei võimalda suurt täielikkust ega põhjalikkust, sundides valima, piirama ja tihendama, millest tekivad mõnedki puudused. Tõlkeist on mõnigi ilmunud tublisti kärbituna, kannatades seega oma tervikluses. Ka algupärandid jätavad aine valikus ja ulatuses soovida. Ei ole küllalt silmas peetud põhimõtet, et eluloos peaks olema esikohal suurmehe elu ja tegevus, rohkem võitlust ja selle traagikat, ja see kõik elulistes, konkreetsetes detailides, mis laseks lugejat nautida suurmeest elava inimesena. Mida kaugemal suurmees meist ruumis või ajas, seda rohkem tuleb tutvustada ka miljööd, olukorda, milles tal tuli tegutseda.

Mõnelgi puhul on suurmehe elu kui niisugune jäänud mitmesuguste teiste seikade, kas üldise miljöö või suurmehe tööruumuste kirjelduse ja analüüsi varju. Vahest on sellise kõrvalekaldumise põhjuseks lihtsalt eluloolise ainekogu puudus. Nii näit. Muhamedi eluloo asemel on antud kaks kirjutust, kus käsitellakse muhamediusu tekkimise kohta ja olukorda, analüüsitakse usundit ennast ja kirjeldatakse selle levimist. Sellisel raamatul ei tohiks olla õigust kuuluda eluloolisse seeriasse, ehkki muhamediusu kui niisuguse lähem tutvustamine võib olla väga soovitav.

Mitmed elulugudest esinevad professorlike monograafiate kujul (A. Kivi, V. Hugo, Cervantes), kus taotellakse eeskätt teaduslikku põhjalikkust. Neis kirjutab õigupoolest eriteadlane eriteadlasele ja erihuvilisele. Eriti kirjanike ja kunstnike puhul kaldutakse viimseni analüüsima nende loomingut, mis aga saab elulist huvi pakkuda ainult neile, kes ise on süvenenud käsiteldavasse teostesse. Tavalisele lugejale või noorukile, kes parimal juhul on lugenud ühe Cervantese, Hugo või A. Kivi teostest või kuulnud midagi Wagneri muusikast, — ei ütle nende suurmeeste loomingu põhjalik analüüs midagi, s. t. ei anna elamusi, ei tekita naudingut, annab parimal juhul vaid kuivi teadmisi. Isegi teadlaste elulugudes (Newton, Darwin, Faraday, Pasteur) ei ole soovitatav laskuda nende töökäigu meetoodilisesse üksikasjusse, kui see vajab elteadmisi, kas või gümnaasiumi kava ulatuses, sest see oleks takistuseks laiemale lugejaskonnale, ehkki suure teadlase saavutused on üldsusele lähemad ja tuttavamad kui mõne kirjaniku või kunstniku looming.

Siin peaks kirjastusel olema kindlam seisukoht selles, mida nõuda edaspidi ilmuvate elulugude autoreilt: kas eeskätt suurmehe elu kui niisugust, tema inimeslikku kujud või tema toodangu esitust ja analüüsi, s. t. andes ühes elulooga ka reaalteadmisi. Arusaadav, et elulugu peab andma eelkõige elamusi, õhutama otseselt suurtele mõtetele ja tegudele, ja seda saab anda ikkagi konkreetse elu kirjeldus, mitte teadusliku töö või kunstiloomingu analüüs. Tähtis pole ka ainult see osa suurmehe elust, mis on seotud tema elutööga (nagu näib arvavat mõni elulookirjutaja), sest selline elulugu oleks liiga ühekülgne ja selline inimkujud liiga abstraktne: esitatud olgu ka suurmehe argielu, tema suuruse vastaspool. Kergem on selles mõttes kirjeldada maadevastajate, rahvajuhtide ja usumeeste elu, sest nende elu ja töö langeb ühte ja on juba endast täis võitlust ning aktiivsust.

Sisulise külje kõrval on väga tähtis ka vorm, millesse valatakse suurmehe elu ja tegevus, teose sõnastus, stiil ja kompositsioon, et selle mõju lugejasse oleks maksimaalne. Ideaalne oleks olukord, kui elulookirjutaja oleks ühtlasi teadlane ja kirjanik, kes eviks põhjalikke teadmisi ja viljastaks need loomingulise intuitsiooniga, andes tulemusena kunstipärase terviku. Selles mõttes oleksid eelistatavaimaks vormiks nn. romaniseeritud elulood. Selliseid aga vaevalt kirjutatakse kirjutaja soovide järgi, niisuguseid võib oodata vaid üksikuid. Seni-ilmunuist kuulub sellesse kategooriasse ainult üks — Shelley' elulugu. Igal juhul aga olgu see, kes asub kirjutama suurmehe elulugu, teadlik sellest, et ei ole küllalt olevate allikate põhjalikust tundmisest ja nende korralikust kompilatsioonist, et ei ole tähtis elukäigu ja tegevuse registreerimine, vaid selle esitamine elulistes piltides, — aimestik olgu autori poolt läbi elatud, läbi ründud ja kujundatud nauditavaks tervikuks. Mõnel puhul võib olla kasulik, kui elulookirjutaja on olnud kuidagi lähemais suhteis suurmehega, mis annaks käsitlusele suuremat intiimsust, nii kui seda võib märgata J. Hurda eluloos, mille on kirjutanud tema väimees.

Eelesitatud mõtteavaldused ei taha olla nii palju ilmunute kui tulevikus ilmuvate elulugude arvustuseks, et need paremini täidaksid oma suurt ülesannet. Seni-ilmunud elulugude puhul peab tunnistama, et on antud palju väärtuslikku lugemisvara, mida tuleks soovitada kõigi keskkoolide ja gümnaasiumide raamatukogudele (muidugi ka saateaineks vastavais tundides), kus lugejail olemas juba vastav ettevalmistus; samuti ka rahvaraamatukogudele, ehkki kõik elulood ei saa arvesse tulla üldloetava rahvaraamatutena. Seni-ilmunud algupärasteist vääriwad oma õnnestunud sisulise ja vormilise külje kokkukõlaga erilist esiletõstmist Loyola, Balzac'i, Gladstone'i ja Amundsen'i elulood.

Valik on üldiselt vastuvõetav, peale kirjanike-kunstnike ülekaalu. Soovitatav oleks, et seeria oma ilmelt kalduks rohkem üldloetava rahvaraamatu kui teadusliku monograafia tüübi poole, et elulood oleksid eesti orientatsiooniga, eesti autorite kirjutatud ja — et suurmeeste kõrval esineks ka naised.

MITMESUGUST

Maateaduseõpetajate päev.

Eesti Keskkooliõpetajate Kogu korraldab üleriigilise maateaduseõpetajate päeva 23. ja 24. aprillil s. a. Tallinnas Linna poeglaste kommertsgümnaasiumi ruumides, Väike-Pärnu maanteel 19-a. Päevast võivad hääleõigusega osa võtta keskkooli ja gümnaasiumi õpetajad, kes õpetavad maateadust neis koolides, sõnaõigusega kõik õpetajad ja koolivalitsuste esindajad. Päevast osavõtjad saavad raudteel 50%-lise hinnaalanduse (sõit Tallinna omal kulul, tagasi tasuta). Päevast osavõtjail tuleb varustuda koolijuhataja tõendisega õpetamise kohta tõendavas õppeasutuses. Järelepärimiste puhul tuleb pöörduda päeva tegeliku korraldaja Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu maa- ja loodusteaduse sektsiooni või selle sekretäri E. Valdas'e poole Tartus, Väike-Tähe tän. 5—3.

Päeva kava:

23. aprillil kella 10—14.

Avamine ja juhatuse valimine.

1. Prof. dr. A. Tammekann: Geograafia teaduslikud edusammud viimaseil aastakümneil.

2. Eradotsent dr. E. Markus: Eesti ristlemisalana.

3. Dots. dr. E. Kant: Maateaduslik ettevalmistus keskkoolis ja gümnaasiumis ülikooli seisukohalt.

Kella 16—20.

1. Õpet. D. Koppel: Maateaduse tunni- ja õppekavad keskkoolides iseseisvuse ajal.

2. Õpet. dr. G. Vilberg: Geograafia õpetamine välismail.

3. Linnanõunik mag. J. Kents: Geograafiaõpetaja Eesti keskkoolis ja gümnaasiumis.

4. Eradots. dr. E. Markus: Õpilase arenemisastme tähtsus maateaduse õpetamisel.

5. Õpet. mag. A. Parts: Õpilaste maateaduslik ettevalmistus algkoolis.

6. Õpet. E. Valdas: Geograafia tunni- ja õppekavad uues keskkoolis ja gümnaasiumis.

24. aprillil kella 9—14.

1. Linnanõunik mag. J. Kents: Kooligeograafia suhe teadusliku geograafiaga.

2. Koolijuhataja H. Turp: Rahvuslik kasvatus maateaduse õpetamisel.

3. Õpet. P. Lukin: Maateaduse õpetuse rakendus iseloomu kasvatuses.

Läbirääkimised ja resolutsioonide vastuvõtmine.

Haridus- ja sotsiaalministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni ja juuli kuu. Tellimise hind on 2 kr. 50 senti aastas. Üksikuid vihikuid võib saada toimetusest hinnaga 35 senti eksemplar ühes saatekuludega. Kuulutuste hind on kaanel ja erilehtedel 30 kr. lehekülj.

„Eesti Kooli“ toimetusse kuuluvad vastutav toimetaja P. MÄGRAKEN, tegev toimetaja G. OLLIK ning toimetuse liikmed: J. AAVIK, A. BORKVELL, J. GRÜNTAL, A. KURVITS ja V. PÄTS.

Toimetuse asukoht on Haridus- ja sotsiaalministeeriumis, tuba nr. 20, telef. 453-59, (Tallinn, Tõnismägi 11). Tellimisraha võib saata vahenditult toimetusele või maksta postil „Eesti Kooli“ jooksvale arvele nr. 433.

Vastutav toimetaja P. Mägraken.

Tegev toimetaja G. Ollik.

Riigi trükikoja trükk, Tallinn, Niine t. 11.

Toitudele hea maitse annavad

ETK maitseained:

kaneel, kardamom, safraan, küpsetispulber, vaniljesuhkur, vaniliin, nelgid, söögisooda, lauasool, äädikas, sinep, pipar, loorberilehed, võrts, kilurohi, sahhariin, kremotartar

**Müügil
ühiskaupluisis**

ETK maitseained on puhastatud, sorteeritud ja pakitud kontrolli all

Eesti Noorte Punase Risti häälekandja, ilukirjandusliku, populaarteadusliku sisuga ajakiri

Eesti Noorte Punane Rist

ilmub kümme korda õppeaasta kestes, 16-leheküljelises kaustas mitmekesise ja huvitava sisuga ning rohkete huvitavate piltidega kaunistatuna. Sukekuudel ajakiri ei ilmu.

Üksiknumbri hind 20 senti, aastas 180 senti, poolaastas 90 senti. Kes 10 eksemplaari korraga tellib, saab ühe eksemplaari maksuta. „Eesti Noorte Punase Risti“ toimetuse ja tulituse asub Tallinnas, Niguliste tän. nr. 12, telefon 432-73.

Ajakirja „Eesti Noorte Punane Rist“ tellimisi võetakse vastu peale raamatukaupluste ja postkontorite ka koolide kantseleides.

Noorte Punase Risti nahatöökoda Niguliste 12, tel. 432-73. Soovitame kunstimaitselisi nahktöid: albumeid, kirjamappe, karpe, käekotte jne. Eriti soodsad kingituseks ja mälestus-esemeiks. Tellimised täidetakse kiirelt.

EESTI PUNASE RISTI POLIKLIINIK, Niguliste t. 12, tel. 431-60. Vastuvõtt homm. kella 10—14 ja 5— $\frac{1}{2}$, 8 öht kõigil erialadel. Tasu esimese visiidi eest 60 senti. Korduvate visiidide eest 30 s. Masseerimise ja elektriravi asutis: telef. 429-67, avatud kella 8—19. Käsi- ja elektrimassaaži diathermia, neljarakuvann, Haapsalu tervismuda, kombineeritud elektriraviga tervisvõimlemine.

Kõrgustikpõike. — N. P. R. liikmeile 75% hinnaalandust.

Seli Kopsuhaigete Sanatoorium

Juhataja Dr. A. Feldmann.

Selis, 2 kilom. Lohu jaamast. Seli p.a. Telef. Kohila 4 I.

Ravatakse kõiki kopsuhaigusi. Haigete läbivaatamine ka Tallinnas pühapäeviti, alates kella 10. Lähemaid teateid saab E. P. Risti kantseleist, tel. 432-73.

Spordiäri

Resev-Resel

Kullasepa 13. Tel. 432-19

*Soodsam ostukoht
Spordiabinõusid
koolidele*

*Eelarved võimlemissaalidele ja
-platsidele tasuta*

Vilespille, keelpille,
muusika-löökriiste,
viulikaste, keeli ja osi
valmistatakse oma s
tööstuses ja alati
saadaval võistlemata
hindadega

August

Kristal'i

Muusikariistade tööstus

Tallinn, V. Pärnu m. 12, tel. 462-60

Asutatud 1889 a.

Kooliaedadele, aednikkudele ja põllupidajatele

Soovitame kõrge külviväärtusega puht-
sordilisi aedvilja-, söödajuurvilja-, lille-,
ristiku-, timuti ja teisi seemneid.
Taimekaitse vahendeid, aiandus- ja
mesindustarbed. Noori viljapuid ja
põõsaid. Nimekirjad nõudmisel tasuta.

Hinnad mõõdukad.

Seemnekauplus Nurmberg, Lauri & Ko

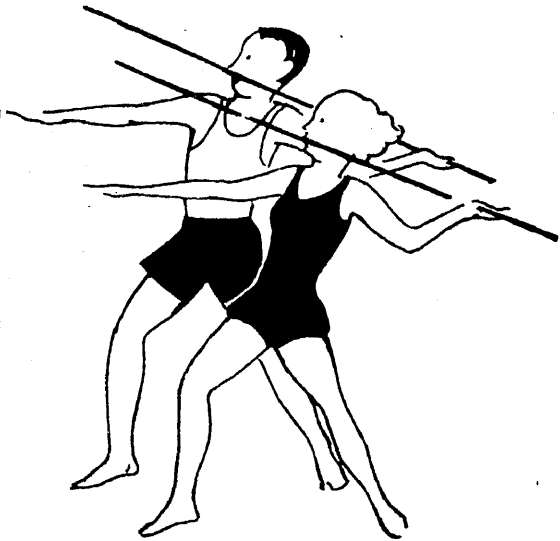
Tartus, Suurturg 17, tel. 10-96

Eelseisvatel Spordipäevadel

Kannavad kõik võimlejad meie
spordikostüüme ja -trikoosid

Valmistame ka igasugu kleidi riideid,
sukki, sokke, pitse, paelu, trikoopesu
j. n. e.

A/s. Oskar Kilgas

Vabrik: Tallinn, Volta 3

*Kõik tarvilikud õppetarbed,
raamatud ja kirjutusmater-
jalid leiate alati*

K. k. ü. „Töökoolis“

TALLINN, V. ROOSIKRANTSI 3

TELEF. 462-56

Ilmusid 1935. a.:

O. Luts: KUNINGAKÜBAR. Mälestusi VII	Hind Kr. 3.75
Fr. Tuglas: KRITIKA I. 2. trükk	" " 3.—
KRITIKA II. 2. trükk	" " 3.—
RAHVARAAMAT nr. 1. J. Vahtra: LAANE KURUS	" " 1.—
F. Karlson: RÄNNAKUUL. Sonetid	" " 1.25
C. Joh. Kieviet: KUIDAS ELAS VAN DICK TROM. Tõlkitud E. Treffner. Noorsoojutt	" " 1.50
W. Shakespeare: TORM. Näid. 5 vaatuses. Tõlk. A. Oras	" " 1.40
ROMEO JA JUULIA. Näidend 5 vaatuses. Tõlk. A. Oras	" " 1.90
A. Taar: KOLM SÜNDI. Näid. 4 vaatuses	" " 1.80

Õpperaamatud:

K. Mihkla: EESTI KIRJANDUSE ÜLEVAADE III. Teine vihk. Tõrraamat gümnaasiumi viimasele klassile	Hind Kr. 1.15
A. Meissaar: FEODOR DOSTOJEVSKI ELU JA LOOMING. Gümnaasiumi viimasele klassile	" " —.40
A. Perandi: UUTEL TEEDEL. Matemaatika tööraamat algkooli- lidele. 3. õppeaasta	" " 1.80

Ilmumas:

R. Roht: ESIMENE ARMASTUS. Romaan Vabadus-
sõjast.
A. Haava: LAULAN OMA EESTI LAULU. Luuletused.
H. Andrei: LIHAVÕTTE KULDMUNA. Lastejutt.
F. Sillanpää: SILJA. Romaan.
A. Poska: HIIREKESE PÄEV. Laste pildiraamat.
H. Jänes: VALIMIK DEKLAMATSIIONE.
RAHVARAAMAT nr 2. N. Kippel: AHNITSEJAD.
Romaan.
J. Liiv: KOGUTUD TEOSED VIII ANNE.

Õpperaamatud:

J. Aavik: ÕIGEKEELSUSE ÕPIK.
J. Aavik ja L. Põdras: Eesti rahvalaulude valimik.
J. Ainelo: KEELELINE TEATMIK.
Dr. med. Lellep: INDIVIDUAALPSÜHHOLOOGIA.
K. Mihkla ja O. Parlo: LÜHLUTTE, MÄLESTUSI
JA REISIKIRJELDUSI.
A. Tiidemann: LADINA KEELE LUGEMIK.
Viidebaum, Parlo, Mihkla: MUINASJUTTE JA
MUISTENDID. 2. trükk.

°/ü. „NOOR-EESTI“ kirjastus. Tartus

„ERIKA“

Vennad TÖNNISSON & Ko.

TARTUS, Suurturg nr. 2, telefon 7-79
VILJANDIS, Tallinna t. 5, „Seasaares“
RAKVERES, Lai tän. 29

Soovitame
hästiidanavaid sordiehtsaid
aedvilja-, lille-, söödajuuri-
kate-, ristikeina- ja timoti-

SEEMNEID

„ERIKA“ puukoolist
viljapuid ja -põõsaid
Rikkalik valik ilupuudest,
põõsastest ja roosidest

Jällemüüjatele ja aednikkudele kõrged protsendid

Nõudke hinnakirju!